

Josef Šrámek

 <https://orcid.org/0000-0002-8866-6119>

Muzeum východních Čech v Hradci Králové

Česká medievistika a studium benediktinského mnišství na území dnešní České republiky (s důrazem na období 1990—2018)*

První kláštery vznikly v českých zemích na přelomu 10. a 11. století, přičemž hlavní vlna rozvoje benediktinského mnišství kulminovala během 11. a 1. poloviny 12. století. Třebaže posléze muselo benediktinství čelit „konkurenci“ v podobě nových řeholních proudů, ještě v průběhu 13. a 14. století doplnilo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku „řádovou mapu“ několik nových ústavů. Středověkou etapu rozvoje benediktinského monasticismu v českých zemích však dramaticky poznamenala husitská protoreformace,¹ která vyústila ve výbuch domácích válek, vyplňujících většinu 15. století. Ty pak ukončily existenci řady klášterních institucí, nejen benediktinského řádu.² I tak ovšem

* Příspěvek vznikl za využití infrastruktury LINDAT/CLARIAH-CZ (LM2018101).

¹ Srov. F. Šmahel, *Zur Einführung: Häresie und vorzeitige Reformation. Causa ad disputandum*, in: *Häresie und vorzeitige Reformation im Spätmittelalter*, ed. F. Šmahel, E. Müller-Luckner, München 1998, s. VII—XIV; Týž, *Luther, Hus et les hussites*, in: *Luther et la réforme 1519—1596*, ed. J.-P. Cahn, G. Schneilin, Paris 2000, s. 29—36; Týž: *Dočasná reformace, doba husitská*, in: J. Pánek a kol., *Idea českého státu v proměnách staletí. Fakta, úvahy, souvislosti*, Praha 2008, s. 57—80.

² Na území dnešní České republiky existovaly ve středověku následující benediktinské kláštery: Břevnov u Prahy (podle tradice 993), Ostrov u Davle (999—1000), Sv. Jiří v Praze (po 970), Sázava u Benešova (před 1032), Rajhrad u Brna (po 1045), Svatý Jan pod Skalou (polovina 11. století), Hradiště u Olomouce (1078), Opatovice nad Labem (po 1085), Třebíč (1104—1109), Kladruby u Stříbra (1115), Postoloprty (1119—1122), Vilémov u Čáslavi (1131—1160), Podlažice u Chrudimi (před 1160), Teplice (1160—1167), Komárov (Luh) u Brna (1195), Police nad Metují (před 1260), Orlová (1269), Měřín u Velkého Meziříčí (1289), Broumov (před 1296), Pustiměř u Vyškova (1340), Sv. Duch v Praze (1346), Emauzy v Praze (1347), Sv. Amb-

dějiny mnišství představují významný fenomén českých dějin, který přirozeně nepředstavuje pro domácí historiografii pole neznámé. Už historici z přelomu 19. a 20. století položili základy, na nichž je dodnes možno, ba mnohdy stále ještě nutno stavět.³ Poznání dějin středověkých benediktinských klášterů prohloubila také paleografická a diplomatická studia⁴ ruku v ruce s tím, jak pokračovalo zpracovávání základních českých pramenných edic, tj. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* a *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*.⁵ Vývoj po druhé světové válce a vztyčení „železné opony“ však přinesly urči-

rož v Praze (1354). Srov. J. Zeschick, *Die Benediktiner in Böhmen und Mähren*, in: Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, ed. J. Hofmann, St. Ottilien 1993, s. 3—82; J. Bujnoch, *Die Benediktinerklöster der böhmischen Länder im Hussitensturm*, in: Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, ed. J. Hofmann, St. Ottilien 1993, s. 341—355; F. Machilek, *Monastische Beziehungen und Reformbestrebungen der Benediktiner in den böhmischen Länder bis zum Beginn der hussitischen Revolution*, in: Fides — Theologia — Ecclesia. Festgabe für Ernst Ludwig Grasmück, ed. N. Jung, F. Machilek, S. Seit, Frankfurt am Main 2012, s. 123—163; P. Sommer, *Benedictines in the Early Bohemian State*, in: The Benedictines and Central Europe. Christianity, culture, society 800—1300, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021, s. 127—137; P. Kubín, *The Beginnings of the Earliest Benedictine Monasteries in Central Europe Seen Through the Eyes of Medieval Monastery Tradition*, in: The Benedictines and Central Europe. Christianity, culture, society 800—1300, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021, s. 246—256.

³ B. Dudík, *Geschichte des Benediktiner-Stiftes Raygern im Markgrafthum Mähren. Band I. Von der Gründung des Stiftes bis zum Ende der Hussitenstürme (1048—1449)*, Brünn 1849; Týž, *Geschichte des Benediktiner-Stiftes Raygern im Markgrafthum Mähren. Band II. Vom Ende der Hussitenstürme bis in die Gegenwart (1449—1848)*, Wien 1868; F. Krásl, *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, Praha 1898; F. Krásl, *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*, Praha 1895; V. V. Tomek, *Příběhy kláštera a města Police nad Medhuji*, Praha 1881; J. Kurka, *Začátky klášterů sázavského, opatovského, podlažského, svatopolského a sezemského*, Praha 1913; Týž, *Archidiakonáty kouřimský, boleslavský, hradecký a diecese litomyšlská (Místopis církevní do r. 1421)*, Praha 1914; E. Nohejlová, *Příběhy kláštera opatovického*, Praha 1925; A. Adamus, *K dějinám benediktinského opatství v Orlové*, Opava 1923; J. V. Šimák, *Počátky Broumova a Broumovska*, „Český časopis historický“ 1936, 42, 3—4, s. 575—582.

⁴ G. Friedrich, *O privilegiu papeže Jana XV. daném r. 993 klášteru Břevnovskému*, „Český časopis historický“ 1905, 11, 1, s. 12—21; Týž, *O dvou nejstarších listinách kláštera rajhradského*, in: Sborník prací historických k 60. narozeninám dvor. rady Prof. Dra Jaroslava Golla, ed. J. Bidlo, G. Friedrich, K. Krofta, Praha 1906, s. 72—80; V. Hrubý, *Falsa Břevnovská*, „Český časopis historický“ 1920, 26, 1—4, s. 94—126.

⁵ Srov. G. Friedrich, *Český diplomatář a jeho program*, „Český časopis historický“ 1900, 6, 3, s. 223—243; J. Šebánek, *Český diplomatář*, „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada historická C“ 1955, 4, 2, s. 43—54; K. Maráz, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Připomenutí historie a současný stav*, „Slovenská archivistika“ 2007, 42, 2, s. 78—91; H. Pátková, *Karel Jaromír Erben a jeho Regesta*, in: Karel Jaromír Erben a úloha paměťových institucí v historických proměnách, ed. K. Piorecká, I. Navrátil, Semily 2011, s. 63—71.

tý zlom.⁶ Nepřekvapí, že mezi lety 1948—1989 nebyla tematika středověké církve mnoho protežována. Nelze sice paušálně říct, že by v této době nebylo v dané oblasti československou historiografií nic vykonáno, ovšem tematické zřetelky ležely bezpochyby jinde.⁷ Ostatně ani medievistika sama nepatřila mezi preferovaná odvětví, jak výmluvně ilustruje obsah ústřední tribuny oboru, *Československého časopisu historického*, především v 70. a 80. letech 20. století.⁸ Vedle výzkumů českého reformního hnutí či problematiky cyrilometodějské tak lze jen těžko hledat další vyhraněný tematický okruh, který by přednostně spadal pod hlavičku církevních dějin⁹ a sdružoval větší počet badatelů.¹⁰ A zrovna dějiny řeholních řádů a klášterů byly před rokem 1989 československými historiky reflektovány takřka mizivě, jak trefně postihli již Zdeňka Hledíková a Libor Jan.¹¹

V dané době navíc musíme brát v potaz rozdělení kontinuity bádání na větve domácí a větve exilovou. Sem náleží např. roku 1968 v Římě vyšlá práce Jaroslava Kadlece věnovaná osobnosti sv. Prokopa, kterou je možno samozřejmě číst také jako dějiny Prokopova kláštera na Sázavě.¹² Naopak bádání domácí v době hegemonie oficiálně marxistické historiografie vytvořilo jedno z dodnes nejrepresentativnějších děl monasteriologické orientace, které představuje obsáhlá monografie svatoprokopské fundace na Sázavě, vypracovaná kolektivem autorů pod vedením Květy Reichertové.¹³ V jejím stínu pak zůstává spíše uměnovědná souhrnná práce Pavla Preisse a Milady Vilímkové, věnovaná klášteru v Břevnově, která spatřila světlo světa v samém závěru roku 1989.¹⁴ Tato situace poměrně dobře ilustruje výše zmíněnou charakteristiku Zdeňky Hledíkové. Badatelská orientace na dějiny benediktinského opatství na Sázavě byla umožněna pojmáním Sázavy jakožto centra staroslo-

⁶ Srov. M. Górný, *Między Marksem a Palackým. Historiografia w komunistycznej Czechosłowacji*, Warszawa 2001; B. Jiroušek a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie (Kapitoly z historiografie 20. století)*, České Budějovice 2008.

⁷ Z. Hledíková, *České církevní dějiny středověku od r. 1945*, in: *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*, ed. L. Jan, Brno 2001, s. 18.

⁸ Srov. J. Špět, *Po stu letech (K výročí Českého časopisu historického)*, „Český časopis historický“ 1995, 93, 1, s. 3—24; J. Marek, *Sto let časopisu*, „Český časopis historický“ 1996, 94, 1, s. 1—13; F. Šmahel, *Sto ročníků Českého časopisu historického. Jubilejní ohlédnutí*, „Český časopis historický“ 2002, 100, 4, s. 733—740.

⁹ Pojem a vymezení církevních dějin rozumím v intencích vymezených právě Z. Hledíkovou, *České církevní dějiny*, s. 18—19.

¹⁰ Tamtéž, s. 22.

¹¹ Z. Hledíková, *České církevní dějiny*, s. 24; L. Jan, *K některým problémům středověkých církevních dějin na Moravě*, in: *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*, ed. L. Jan, Brno 2001, s. 41—42.

¹² J. Kadlec, *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*, Řím 1968.

¹³ K. Reichertová a kol., *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*, Praha 1988.

¹⁴ M. Vilímková, P. Preiss, *Ve znamení břevna a růží. Historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989.

věnské kultury a tato historie českých styků s „východem“ se tak stala štítem, který umožnil i ideově „podezřelé“ studium dějin církevní (od sklonku 11. století západně, „katolicky“ orientované) instituce. Studium dějin sázavského opatství se tak odehrávalo na pozadí diskuse o charakteru české raně středověké církve, kterou zahájil František Graus coby přední osobnost poválečné marxistické medievalistiky, včetně polemiky se slavisty a bohemisty (např. Radoslavem Večerkou či Oldřichem Králíkem).¹⁵

Jinak se ale československá medievalistika, pokud se dotýkala oblasti církevních dějin, věnovala spíše okruhům nesporným, zjednodušeně pozitivisticky orientovaným (což však nikterak nesnižuje badatelský přínos těchto prací). Nadále se rozvíjela studia diplomatická, spjatá především se jmény Václava Vojtíška,¹⁶ Zdeňka Fialy,¹⁷ Jiřího Pražáka,¹⁸ Jindřicha Šebánka a Sáši Duškové¹⁹ či Prokopa Zaorala²⁰ a Karla Dolisty.²¹ Z oblasti pomocných věd historických pak dějiny českých a moravských klášterů nezanedbávalo ani bádání kodikologické.²² Dějiny třebského opatství, tamní písemné kultury

¹⁵ F. Graus, *Böhmen zwischen Bayern und Sachsen. Zur böhmischen Kirchengeschichte des 10. Jahrhunderts*, „Historica“ 1969, 17, s. 5—42; Týž, *Slovanská liturgie a písemnictví v přemyslovských Čechách 10. století*, „Československý časopis historický“ 1966, 14, 4, s. 473—495. Srov. O. Králík, *Sázavské písemnictví XI. století*, Praha 1961; Týž, *Nová fáze sporů o slovanskou kulturu v přemyslovských Čechách*, „Slavia“ 1968, 37, s. 474—494; R. Večerka, *Problematika stsl. písemnictví v přemyslovských Čechách*, „Slavia“ 1970, 39, s. 223—237.

¹⁶ V. Vojtíšek, *O starém profesním listku kláštera břevnovského*, „Zápisky katedry československých dějin a archivního studia“ 1956, 1, 3, s. 15—21.

¹⁷ Z. Fiala, *K počátkům listin v Čechách*, „Sborník historický“ 1953, 1, s. 27—45; Týž, *K otázce funkce našich listin do konce 12. století*, „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada C“ 1960, 9, 7, s. 5—34.

¹⁸ J. Pražák, *Břevnovská deperdita z doby přemyslovské*, „Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, řada C“ 1960, 9, 7, s. 109—123; Týž, *Rozšíření aktů v přemyslovských Čechách. K počátkům české listiny*, in: *Collectanea opusculorum ad iurus historiam spectantium Venceslao Vaněček septuagenario ad amicis discipulisque oblata — Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*, ed. K. Malý, Praha 1975, s. 29—40.

¹⁹ J. Šebánek, S. Dušková, *Studie k českému diplomatáři I. K otázce břevnovských fals*, „Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity“, 1953, II.2—4, s. 261—285; Týž, *Studie k českému diplomatáři: II. Listiny kladrubské*, „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity“, 1953, II.2—4, s. 285—307; Týž, *Česká listina v době přemyslovské (Nástin vývoje)*, „Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, řada C“ 1964, 13, 11, s. 51—72.

²⁰ P. Zaoral, *K zakládací listině hradištského kláštera z roku 1078*, „Československý časopis historický“ 1968, 16, 2, s. 275—283.

²¹ K. Dolista, *Ještě k listinám hradištského kláštera z roku 1078*, „Československý časopis historický“ 1971, 19, 1, s. 111—118.

²² J. Pražák, *Nejstarší kodex břevnovské knihovny*, in: *Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií*, ed. P. Stanislav, Praha 2006, s. 115—118; F. Horák, *Klášterní knihovny v českých zemích*, „Knihovna“ 1966, 6, s. 219—270; B. Ryba, *Nejstarší katalog rukopisů kláštera opatovického*, „Studie o rukopisech“ 1970, 9, s. 67—73; E. Urbánková, K. Stejskal, *Pasionál abatyše Kunhuty*, Praha 1975; Z. Hledíková, *Kalendáře rukopisů kláštera sv. Jiří*,

i historické paměti se úzce dotýká studie Ladislava Hosáka o středověkých historiografických pramenech moravské provenience.²³

Marxistická i nemarxistická poválečná (nejen československá) historiografie se potkávaly v zájmu o hospodářské dějiny a tato profilace se nevyhnula ani československé medievistice. Oblast hospodářských dějin se tak stala s ohledem na množství a strukturu pramenů církevní provenience jakousi záštitou, umožňující pěstovat monastická studia. Na středověké urbáře zaměřil dlouhodobě svou pozornost především Rostislav Nový, který mimo jiné zpracoval urbáře benediktinského kláštera na Ostrově u Davle.²⁴ Ruku v ruce s hospodářskými dějinami postupovalo historicko-geografické či regionálně historické bádání. Tak se nejen rozvíjela studia dějin osídlení a majetkové držby (které v případě církevních institucí mohla být legitimizována jako studium předpokladů husitské revoluce), kde zaslouží zmínit studie Josefa Bubeníka o Sázavě, Eduarda Kubů o Kladrubech, Vladimíra Wolfa o opatovickém proboštví ve Vrchlábí.²⁵ Zpracování dějin města Orlová využil k představení opomíjených dějin tamního benediktinského kláštera Jaroslav Bakala.²⁶ Ba dokonce se pod touto rouškou do popředí dostala i témata jako patrocina, takřka výsadní téma Zdeňka Boháče.²⁷

Mnohé bylo v době před rokem 1989 vykonáno na poli archeologie. Na výzkumy Květy Reichertové (vedle Sázavy i širší ostrovské klášterství)²⁸ navázal především Petr Sommer, který se cíleně orientoval na církevní archeologii.²⁹ Obzvláště významným se stal Sommerův objev zaniklého benedik-

„Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, Z pomocných věd historických“ 1988, 8, 2, s. 35—79.

²³ L. Hosák, *Kritické poznámky k moravské středověké analistice*, „Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, řada historická“ 1955, 2, s. 78—82.

²⁴ R. Nový, *Ostrovské urbáře z let 1388 a 1390 (K situaci venkovského lidu v době předhusitské)*, „Sborník Národního muzea v Praze, řada A — historická“ 1961, 15, 1, s. 1—44; Týž, *Studie o předhusitských urbářích 1*, „Sborník historický“ 1965, 13, s. 5—64.

²⁵ J. Bubeník, *K topografii původní pozemkové držby sázavského kláštera*, „Sborník vlastivědných prací Podblanicka“ 1975, 16, s. 295—302; E. Kubů, *Pozemková držba kláštera kladrubského v době předhusitské (do r. 1420)*, „Historická geografie“ 1979, 18, s. 205—232; V. Wolf, *Vrchlabské proboštví v dějinách kraje na nejhořejším Labi*, „Krkonoše — Podkrkonoší“ 1970, 5, s. 18—27.

²⁶ J. Bakala, *Z nejstarších dějin Orlové*, in: Orlová 1223—1973. *Z historie a současnosti města*, ed. V. Plaček, A. Kristianiová, Orlová — Ostrava 1973, s. 9—26.

²⁷ Z. Boháč, *K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie*, „Československý časopis historický“ 1968, 16, 4, s. 571—584; Týž, *Patrocina kostelů při nejstarších kláštřech a kapitulách v českých zemích*, „Historická geografie“ 1970, 5, s. 3—50; Týž, *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na Prahu husitské revoluce (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv)*, „Folia Historica Bohemica“ 1984, 7, s. 7—39.

²⁸ K. Reichertová, *Proboštví ostrovského kláštera na vrchu Velízu*, „Památky archeologické“ 1985, 76, 1, s. 168—183.

²⁹ P. Sommer, *Postavení církve v procesu tvorby a upevňování středověkého státu v Čechách*, in: *Metodologické problémy československé archeologie*, ed. J. Hrala, Praha 1982, s. 126—133.

tinského kláštera v Postoloprtech, který uskutečnil a publikoval společně s Bedřichem Štauberem. Postoloprťům se krátce věnoval také Zdeněk Smetánka.³⁰ Se jménem Zdeňka Smetánky se dále pojí výzkum v oblasti klášterišť někdejšího benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem.³¹ Antonín Hejna se zasloužil o hlubší poznání vývoje kláštera benediktinek v Teplicích³² a v Břevnově.³³ Břevnovu se ve své práci věnovali také Vladimír Píša³⁴ a Milada Vilímková.³⁵ Pozornosti nešel ani klášter v Ostrově u Davle.³⁶ Poznání ekonomického zázemí ostrovského kláštera zásadně rozšířila monografie Miroslava Richtera, věnovaná výzkumu městečka Hradištko u Davle.³⁷ Pozornosti archeologů se těšil také emauzský klášter.³⁸ K dějinám Rajhradu podnětně přispěl Jan Skutil,³⁹ stavební historii třebíčského kláštera se věnoval Václav Richter,⁴⁰ Hana Karasová,⁴¹ a Jiří Uhlíř.⁴² Archeologický a kunsthistorický výzkum v pracích Ivana Borkovského⁴³ a Anežky Merhautové výrazným způsobem

³⁰ Z. Smetánka, *Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech*, Praha 1987; P. Sommer, B. Štauber, *Příspěvek k lokaci postoloprtského kláštera*, „Archeologické rozhledy“ 1983, 35, s. 540—551, 596—600.

³¹ Z. Smetánka, *Výzkum na předklášterním Ostrůvku v Opatovicích nad Labem*, „Archeologické rozhledy“ 1967, 19, s. 471—477.

³² A. Hejna, *Archeologický výzkum románské klášterní basiliky v Teplicích*, „Archeologické rozhledy“ 1956, 7, s. 171—176, 188—190, 193—194, 294, 300—301; Týž, *Basilika v Teplicích*, „Umění“ 1960, 8, 1—6, s. 217—230.

³³ A. Hejna, *Ke stavební minulosti břevnovského kláštera*, „Památky archeologické“ 1956, 47, 1, s. 151—166; Týž, *Příspěvek k počátkům osídlení Břevnova*, „Archaeologia Pragensia“ 1984, 5, 1, s. 103—111.

³⁴ V. Píša, *Zu den Anfängen des ersten Benediktinerklosters in Böhmen*, in: *Bohemia Sacra. Das Christentum in Böhmen 973—1973*, ed. F. Seibt, Düsseldorf 1974, s. 475—480; Týž, *Raně středověký Břevnov: odraz vztahů Čech k Evropě*, „Sborník Národního muzea, řada A — historie“ 1985, 39, 3—4, s. 183—192; Týž, *Raně středověký Břevnov — odraz vztahů Čech k Itálii*, in: *Itálie, Čechy a střední Evropa*, ed. J. Homolka, Praha 1986, s. 45—87.

³⁵ M. Vilímková, *Nové archivní doklady ke stavbě kláštera a kostela sv. Markéty v Břevnově*, „Umění“ 1974, 22, 2, s. 146—152.

³⁶ A. Livorová-Merhautová, M. Richter, L. Sršeň, *Architektonické zlomky ostrovského kláštera*, „Sborník Národního muzea v Praze, řada A — historická“ 1980, 34, 1—2, s. 1—105.

³⁷ M. Richter, *Hradištko u Davle — městečko ostrovského kláštera*, Praha 1982.

³⁸ K. Stejskal, *Klášter Na Slovanech*, Praha 1974; Z. Dragoun, *Archeologický výzkum Na Slovanech v roce 1976*, „Staletá Praha“ 1980, 10, s. 108—112.

³⁹ J. Skutil, *Raně středověký Rajhrad a jeho místní i funkční proměny*, „Historická geografie“ 1983, 21, s. 235—253.

⁴⁰ V. Richter, *Dvě románské stavby na třebíčském klášterství*, „Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských“ 1956, 1, s. 102—112.

⁴¹ H. Karasová, *Archeologický výzkum v areálu bývalého benediktinského kláštera v Třebíči v letech 1959—1960*, „Sborník Československé společnosti archeologické“ 1963, 3, s. 740—741.

⁴² J. Uhlíř, *Archeologický výzkum ambitu bývalého benediktinského kláštera v Třebíči. Předběžná zpráva*, „Vlastivědný věstník moravský“ 1968, 20, 2, s. 285—290.

⁴³ I. Borkovský, *Svatojiřská basilika a klášter na Pražském hradě*, Praha 1975.

přispěl k poznání starších dějin svatojiřského konventu.⁴⁴ Anežka Merhautová také sepsala dosud základní kompendium, mapující románské architektonické památky.⁴⁵

Je tedy patrné, že ani mezi lety 1948—1989 nebyla kontinuita československého výzkumu v oblasti středověkého benediktinského mnišství zcela přerušena. Stav ovšem nebyl vnímán jako optimální, což ukazuje skutečnost, že produkce v první polovině 90. let vykazuje zřejmý „hlad“ po tématu, kdy lze v české historiografii zesílený zájem o studium církevních dějin vysledovat.⁴⁶ Plně tyto poměry ilustruje vydávání prací, jejichž publikování nebylo v předchozím období možné. Mezi takové texty patří přehled dějin české církve v konfrontaci s husitskou reformací z pera Jaroslava Kadlece,⁴⁷ znovu byla otištěna i jeho publikace o svatém Prokopovi.⁴⁸ Péči břevnovského archisteria vyšly také zajímavé starší překladové práce, z nichž podnes zaslouží věnovat pozornost např. textům Adalberta de Vogüe či Stephena Hilpische.⁴⁹ V českém překladu byla vydána i starší práce Johannese Zeschicka, mapující přehledným způsobem dějiny benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě.⁵⁰ Zájem o dříve nepěstované téma dobře ilustruje příklad přehledové *Encyklopedie českých klášterů*, která vznikla pod patronací Pavla Vlčka, Petra Sommera a Dušana Foltýna. Tento titul se dočkal celkem čtyř vydání (1997, 1998, 2000, 2002) v souhrnném počtu 7000 exemplářů.⁵¹ S odstupem několika let pak na úspěšný titul navázal pandán věnovaný klášterům moravským a slezským.⁵²

Jeden ze základních kamenů k novodobému bádání o benediktinských kláštorech přinesl Petr Sommer ve studii resumující počátky českých benediktinských klášterů.⁵³ Pro moravské prostředí podobnou roli sehrává studie Zdeňka Měřinského.⁵⁴ Z pera Petra Sommera je pak na místě zmínit i další pojednání věnované nejstarším dějinám Břevnova, přičemž

⁴⁴ A. Merhautová, *Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě*, Praha 1966.

⁴⁵ A. Merhautová, *Raně středověká architektura v Čechách*, Praha 1971. Srov. také A. Merhautová, D. Třeštki, *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1984.

⁴⁶ Z. Hledíková, *České církevní dějiny*, s. 27.

⁴⁷ J. Kadlec, *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990.

⁴⁸ J. Kadlec, *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*, Praha 2000.

⁴⁹ A. de Vogüe, *Čtyři statě o řeholi svatého Benedikta* (=Benediktinské sešity 2), Praha b. d.; Týž, *Mnišská komunita* (=Benediktinské sešity 3), Praha b. d.; S. Hilpischhh, *Od Benedikta z Nursie po Benedikta z Anianu* (=Benediktinské sešity 10), Praha b. d.; Týž, *Cluny a ostatní středověké mnišské reformy* (=Benediktinské sešity 11), Praha b. d.

⁵⁰ J. Zeschick, *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, Praha 2007.

⁵¹ P. Vlček, P. Sommer, D. Foltýn, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

⁵² D. Foltýn a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.

⁵³ P. Sommer, *První dvě století benediktinských klášterů v Čechách*, „*Studia Mediaevalia Pragensia*“ 1991, 2, s. 75—100.

⁵⁴ Z. Měřinský, *Církevní instituce na Moravě a historické pozadí vzniku třebíčského kláštera*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002 s. 57—83.

významné je především jeho postižení vztahů mezi českým a řezenským prostředím.⁵⁵ Výrazným podnětem k rozvoji monasteriologického studia se stalo milénium břevnovského kláštera v roce 1993, kdy se uskutečnilo několik odborných symposií, a tiskem vyšla řada tematických sborníků.⁵⁶ Ty přirozeně nemohly nabídnout komplexní obraz, jejich přínos spočívá v otevření fundované diskuse, shrnutí stávajícího stavu znalostí a vytyčení dalšího směru bádání. Kupř. jedna ze statí, přehledová studie Zdeňky Hledíkové, dodnes dobře plní roli úvodu do dějin českých a moravských benediktinských klášterů.⁵⁷ Dějiny nejstarších benediktinských klášterů byly také představeny prostřednictvím hesel v katalogu k významné mezinárodní výstavě *Střed Evropy kolem roku 1000*.⁵⁸ Skutečnost, že je o církevní, resp. monastické dějiny v odborné obci zájem, ukázalo několik tematických konferencí, jejichž výstupy vyšly taktéž tiskem. Podařený výsledek představuje sborník *Ve stopách sv. Benedikta*, vydaný péčí Matice moravské v Brně, který se věnuje různým tématům, geograficky spjatým především s moravskými (nejen benediktinskými) kláštery.⁵⁹ Další inspirativní sborník, který rozšířil literaturu o středověkém českém mnišství, vyšel v rámci ediční řady *Colloquia mediaevalia Pragensia*, a to pod názvem *Historia monastica*. Konkrétně se tento svazek věnuje podobám života ve středověkých kláštrech.⁶⁰ Jako celek je velmi zdařilý tematický sborník *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, připravený Petrem Sommerem.⁶¹ Přínosem této publikace je mimo jiné zapojení zahraničních badatelů do debaty o raně středověkém mnišství. Materiální dějiny kláštera na Ostrově u Davle solidně shrnul sborník, vydaný při příležitosti oslav jeho milénia.⁶² Řadu cenných podnětů nejen k historii Kladrub přinesl sborník z konference k výročí založení této benediktinské fundace,

⁵⁵ P. Sommer, *Řezno a raně středověký Břevnov*, „Český časopis historický“ 1995, 93, 1, s. 25–36.

⁵⁶ *Milénium břevnovského kláštera (993–1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993; *Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr*, ed. J. Hofman, St. Ottilien 1993; *Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově*, Praha 1993; *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997.

⁵⁷ Z. Hledíková, *Benediktini v českých zemích ve středověku*, in: *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 7–24.

⁵⁸ *Europas Mitte um 1000. Band I*, ed. A. Wiczorek, J. Fried, M. Müller-Wille, Stuttgart 2000.

⁵⁹ *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002.

⁶⁰ *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005.

⁶¹ *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006. Srov. *Der heilige Prokop, Böhmen und Mitteleuropa*, ed. P. Sommer, Praha 2005.

⁶² *1000 let kláštera na Ostrově (999–1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku*, ed. V. Brych, D. Stehlíková, Praha 2003.

třebaže obecně trpí roztržitostí typickou i pro další výše zmíněné konferenční publikace.⁶³

Co se týče speciálních studií, české dějepisectví nadále rozvíjí svou tradici na poli pomocných věd historických. Z diplomatického hlediska ovlivnil monasteriologická studia významným způsobem Jan Bistrický, především zasazením zakládacích listin hradištského kláštera do širšího tematického i geografického kontextu.⁶⁴ Zásadní práce dodnes představují studie Jiřího Pražáka o tzv. zakládací listině Břevnova od knížete Boleslava II. a podobně zaměřená práce Josefa Žemličky o hodnověrnosti listiny papeže Jana XV. z roku 993, potvrzující břevnovská práva a výsady.⁶⁵ S tím se úzce pojí stať Sáši Duškové o břevnovském listinném fondu v polovině 13. století.⁶⁶ Opo-
menout nelze ani přehledovou studii Rostislava Nového.⁶⁷ Počátkům orlovského opatství ve světle zakládací listiny kláštera se věnoval podnětným způsobem Jaroslav Bakala.⁶⁸ I jeho text je krom konkrétního zacílení na pramenovou materii přínosný zasazením do širšího kontextu s ohledem na vazby Orlové k polskému opatství Tynec. Zcela zásadním způsobem obohatily naše poznání studie Dalibora Havla, zacílené na poznání raných benediktinských skriptorií.⁶⁹ Vedle prací Havlových pak zaslouží zmínku i studie Martiny

⁶³ *Devět století kláštera v Kladrubech 1115—2015*, ed. K. Nováček, M. Kubatová Pitrová, České Budějovice 2017.

⁶⁴ J. Bistrický, *Über Falsifikate böhmischer Gründungsurkunden bis zum Ende des 12. Jahrhunderts*, „Archivmitteilungen“ 1991, 41, 4, s. 186—189; Týž, *Zakládací listiny kláštera Hradiska u Olomouce a počátky české panovnické listiny*, „Vlastivědný věstník moravský“ 1993, 45, 2, s. 131—136; Týž, *Poznámka k tzv. zakládací listině třebičského kláštera*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2002, 54, 3, s. 310—315.

⁶⁵ J. Pražák, *Privilegium pervetustum Boleslai*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 13—24; J. Žemlička, *K hodnověrnosti listiny Jana XV. pro klášter v Břevnově (31. V. 993)*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 25—39.

⁶⁶ S. Dušková, *Listinný poklad břevnovského kláštera z doby vlády Přemysla Otakara II.*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 139—145.

⁶⁷ R. Nový, *Diplomatické poznámky k donačním listinám českých klášterů a kapitul do konce 12. století*, „Studia Mediaevalia Pragensia“ 1991, 2, s. 125—146.

⁶⁸ J. Bakala, *Zakládací listina orlovského kláštera falzum?*, „Těšínsko“ 1990, 33, 1, s. 7—9.

⁶⁹ D. Havel, *Nález zlomku Řehole sv. Benedikta z 11. století v pražském Klementinu*, in: *Querite primum regnum Dei*. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové, ed. H. Krmíčková, A. Pumprová, D. Růžičková, L. Švanda, Brno 2006, s. 345—355; Týž, *Rukopisy a listiny z doby episkopátu Jindřicha Zdíka*, in: *Jindřich Zdík (1126—1150)*. Olomoucký biskup uprostřed Evropy, ed. J. Hrbáčová, Olomouc 2009, s. 78—87; Týž, *K benediktinskému skriptoriu v Klášterním Hradisku u Olomouce ve 12. století. Metodická sonda*, in: *Campana codex civitas*. Miroslao Flodr octogenario, ed. F. Novák, Brno 2009, s. 136—176; Týž, *Glosy a jejich role při odhalování nejstarší vrstvy břevnovského skriptoria*, „Studia Historica Brunensia“ 2013,

Smolové či Viktora Kubíka.⁷⁰ Moderní tvář paleografických a diplomatických studií poučených konceptem historické paměti představil na příkladu písemného materiálu klášterů Kladruby a Opatovice nad Labem David Kalhous.⁷¹ Stále je přitom možné objevit neznámé prameny, jak ukázala např. studie Jana Pařeza, upozorňující na novou písemnost ve vztahu k historii ostrovského opatství.⁷² S diplomatikou úzce souvisí sfragistika. Jakkoliv tato disciplína nemá v českém prostředí početnější zastoupení, poznání v této oblasti ve vztahu k benediktinským klášterům prohloubily práce Dany Stehlíkové, Lydie Baštecké, Jitky Křečkové, Petry Oulíkové, Jindry Pavelkové či Dany Zapletalové.⁷³

Rozvíjela se také bádání kodikologická. Letité téma české medievistiky, jaké představuje stockholmský Codex gigas, obohatili podnětným způsobem Jaroslav Kolár⁷⁴ či Petr Charvát.⁷⁵ Na bohatství fondů břevnovského kláštera upozornili Zdeňka Hledíková a Ivan Hlaváček,⁷⁶ pozornosti se také dostalo

60, 1—2, s. 25—39; Týž, *K počátkům písemné kultury rajhradského kláštera*, in: J. Pavelková a kol., *Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 30—59.

⁷⁰ M. Smolová, *Arengy listin rajhradského kláštera do roku 1421*, in: J. Pavelková a kol., *Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 60—75; V. Kubík, *K proměně významu benediktinských skriptorií v latinské Evropě a u nás v kontextu ostatních druhů umění (600—1300)*, in: *Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu*, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013, s. 90—135.

⁷¹ D. Kalhous, *Creating bonds, creating memories. Monasteries Kladruby and Opatovice in twelfth century and their forgeries*, „*Studia historica Brunensia*“ 2018, 65, 1, s. 37—50.

⁷² J. Pařez, *Neznámá listina Vladislava Jagellonského pro Ostrovský klášter z roku 1478*, „*Bibliotheca Strahoviensis*“ 1996, 2, s. 61—68.

⁷³ D. Stehlíková, *Pečetí břevnovských a broumovských benediktinů do roku 1638*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 173—195; L. Baštecká, *Pečetě do roku 1526 ve fondech náhodského archivu*, „*Stopami dějin Náchodska*“ 2001, 7, s. 117—124; J. Křečková, *Falzum pečeti knížete Vladislava I. u zakládacích listin kladrubského kláštera*, „*Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, Z pomocných věd historických*“ 2002, 16, 1—2, s. 177—183; P. Oulíková, *Konventní pečeti svatojiřského a břevnovského kláštera v Praze*, „*Paginae historiae*“ 2016, 24, s. 219—232; J. Pavelková, *Exkurs do sfragistiky rajhradského kláštera*, in: D. Havel a kol., *An vědy a umění miloval: Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 17—25, 95—100, 153—157; D. Zapletalová, *Drobný příspěvek k nejstarší břevnovské sfragistice*, „*Brno v minulosti a dnes*“ 2018, 31, s. 261—267.

⁷⁴ J. Kolár, *Kodex gigas a otázka jeho semiotické interpretace*, „*Český časopis historický*“ 1991, 89, 5—6, s. 662—676.

⁷⁵ P. Charvát, *Codex Gigas a jeho martyrologium*, in: *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 46—48; Týž, *Podlažické sestry dvanáctého století v zápisech Codexu Gigas*, „*Archeologie východních Čech*“ 2015, 10, s. 99—105.

⁷⁶ Z. Hledíková, *Nejstarší břevnovský rukopis*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 41—52; I. Hlaváček, *Příspěvky k starším dějinám knihovny břevnovského kláštera (Od nejstarších dob do roku 1420)*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček,

dosud spíše opomíjenému ženskému benediktinskému klášteru sv. Jiří. Vác-
lav Plocek postihl problematiku svatojiřského skriptoria,⁷⁷ na tamější rukopis-
nou produkci zaměřila svou pozornost Zdeňka Hledíková⁷⁸ či v poslední době
Milada Svobodová,⁷⁹ Ondřej Bastl⁸⁰ a Renáta Modráková.⁸¹ Z pera Renáty
Modrákové pocházejí i další příspěvky širšího charakteru, věnované svatojiř-
ským benediktinkám.⁸² Na svá diplomatická bádání pak navázal Dalibor Havel
pojednáním o středověké historii knihovny a skriptoria rajhradského kláštera.⁸³

Kontinuita s předcházejícím obdobím byla zachována také na poli hos-
podářských dějin. Jako příklad podnětných studií náleží uvést texty Zdeňka
Boháče,⁸⁴ Rostislava Nového,⁸⁵ Ivana Hlaváčka⁸⁶ či Josefa Žemličky.⁸⁷ Zásad-

M. Bláhová, Praha 1993, s. 53—65; Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005.

⁷⁷ V. Plocek, *Svatojiřské skriptorium*, „Documenta Pragensia“ 1990, 10, 1, s. 23—29.

⁷⁸ Z. Hledíková, *Poznámka k svatojiřskému skriptoriu kolem roku 1300*, „Documenta Pragensia“ 1990, 10, 1, 1990, s. 31—49; Týž, *Svatojiřské kalendáře abatyše Kunhuty*, „Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, Z pomocných věd historických“ 1991, 9, 2, s. 61—81.

⁷⁹ M. Svobodová, „Zapomenuté“ breviáře z kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě a jejich kalendáře. *Rukopisy Národní knihovny ČR XXIII D 156, XXIII D 142, XXIII D 155 a XXIII D 138*, „Studie o rukopisech“ 2005—2006, 36, s. 3—56.

⁸⁰ O. Bastl, *Knihy a listiny zrušeného svatojiřského kláštera*, „Documenta Pragensia“ 2004, 23, s. 187—223.

⁸¹ R. Modráková, *Písemnosti abatyší kláštera sv. Jiří na Pražském hradě ve 13.—14. století. Naznačení úzkých hranic mezi diplomatikou a kodikologií*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu správním a právním*, ed. Z. Hojda, H. Pátková, Praha 2008, s. 55—72.

⁸² R. Modráková, *Úřad abatyše kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě v období 13.—14. století*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII—XV*, ed. P. Krafl, Praha 2008, s. 580—588; Týž, *Odras dvorského prostředí v klášteře benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě ve 13.-14. století*, in: *Dvory a rezidence II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, ed. D. Dvořáčková-Malá, J. Zelenka, Praha 2008, s. 459—469.

⁸³ D. Havel, *Počátky rajhradské knihovny a skriptoria*, in: D. Havel a kol., *An vědy a umění miloval: Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 26—30, 101—102, 158—159.

⁸⁴ Z. Boháč, *Hospodářské zázemí emauzského kláštera v době předhusitské*, „Mediaevalia Historica Bohemica“ 1993, 3, s. 239—241; Týž, *Hospodářské zázemí břevnovského kláštera v době předhusitské*, in: *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 54—59; Týž, *Středověké kláštery v Čechách a na Moravě v době předhusitské*, „Historická geografie“ 1995, 28, s. 137—143; Týž, *K počtu řeholníků v předhusitských kláštorech*, „Historická geografie“ 1997, 29, s. 11—17.

⁸⁵ R. Nový, *Předhusitský Břevnov*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 207—217.

⁸⁶ I. Hlaváček, *Co a jak se událo či neudálo v Broumově před šesti sty lety?*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium*. Sborník k počtu Jiřího Kuthana, ed. J. Royt, M. Ottová, A. Mudra, České Budějovice 2005, s. 77—88.

⁸⁷ J. Žemlička, „*Decimae trium provinciarum*“ pro klášter v Břevnově (K hmotnému zajištění nejstarších klášterních fundací v Čechách), in: *Ludzie, Kościół, Wierzenia*. Studia

ní studii, analyzující urbář kláštera Břevnov z počátku 15. století, přinesli Jaroslav Čechura a Marie Ryantová.⁸⁸ Pozornosti se zásluhou Petra Elbela dočkal zajímavý příklad fundace hradištské, kde byli v polovině 12. století benediktini nahrazeni premonstráty.⁸⁹ Ojedinělý příspěvek věnovaný ekonomice proboštví v Březové sepsal Marek Skupien.⁹⁰ Dějinám jinak opomíjeného kláštera benediktinek v Pustiměři v pozdním středověku se opakovaně věnoval Karel Mlateček,⁹¹ k třebíčskému opatství zase inspirativně namířil svou pozornost Pavel Trnka.⁹² Dějin břevnovského opatství se dotkl Jan Hrdina, když inspirativně pojednal téma vzájemné duchovní a ekonomické konkurence mezi pražským klérem na přelomu 14. a 15. století.⁹³ Hospodářských, resp. správních dějin se týkají podnětné studie Dušana Foltýna, věnované systému klášterních expozitur.⁹⁴ Na směr, vytyčený Dušanem Foltýnem pak navázala řada dalších badatelů.⁹⁵ Dušan Foltýn je také autorem vzorové studie

z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej, ed. W. Iwańczak, S. K. Kuczyński, Warszawa 2001, s. 125—133; Týž, *Hmotné vybavení kláštera v Sázavě do konce 12. století (s výhledem do roku 1419)*, „Sázavsko“ 2000, 7, s. 5—13; Týž, *Hmotné zabezpečení nejstarších benediktinských klášterů v Čechách*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 265—276.

⁸⁸ J. Čechura, M. Ryantová, *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*, „Časopis Národního muzea, řada A — historická“ 1992, 161, 3—4, s. 79—107; Týž, *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 197—206. Srov. také J. Čechura, *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, ed. M. Polívka, M. Svatoš, Praha 1992, s. 35—45.

⁸⁹ P. Elbel, *Hospodářské zázemí kláštera Hradiště u Olomouce v 11. a 12. století*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 39—56.

⁹⁰ M. Skupien, *Ekonomické zázemí benediktinského proboštví v Březové*, „Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy“ 2005, 31, 2, s. 1—6.

⁹¹ K. Mlateček, *Einige Bemerkungen zum Niedergang des Benediktinerinnenklosters Pustiměř*, in: *Leben und Alltag in böhmisch-mährischen und niederösterreichischen Klöstern in Spätmittelalter und Neuzeit*, ed. H. Specht, T. Černušák, Brno, St. Pölten 2011, s. 266—275; Týž, *Majetková situace pustiměřského kláštera v období po husitské revoluci*, „Paginae historiae“ 2014, 22, 2, s. 371—378.

⁹² P. Trnka, *Konec třebíčského konventu benediktinů*, in: *Jdi svou cestou a nech lidi mluvit. Variety sociálních a kulturních dějin*, ed. O. Chládek, T. Petráček, J. Síč, V. Stachurová Kucrová, Praha 2018, s. 110—128.

⁹³ J. Hrdina, „*Spirituální konkurence“ mezi pražskými kapitulami a kláštery na přelomu 14. a 15. století*, in: *Documenta Pragensia Supplementa II. Kapituly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku*, ed. J. Hrdina, M. Maříková, Praha 2011, s. 137—149.

⁹⁴ D. Foltýn, *Celly a proboštví kláštera sv. Jana Křtitele na Ostrově. Zamyšlení nad problematikou benediktinských pobočných domů v raně středověkých Čechách*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 277—289.

⁹⁵ V. Smolová, *Benediktinské proboštví na Teslině*, „Podbrdsko“ 2007, 14, s. 7—32; D. Richter, *Hospodářské postavení vrchlabského proboštví benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem na přelomu 14. a 15. století (hypotéza)*, „Krkonoše — Podkrkonoší“ 2016,

o patronálních kostelech sázavského kláštera.⁹⁶ S hospodářskými dějinami úzce souvisí dějiny osídlení a i tomu tématu se čeští medievisté v porevoluční době věnovali. Téma osídlení Sázavska ve vztahu k počátkům kláštera nadále rozvíjel Josef Bubeník.⁹⁷ Otázce osídlení česko-moravského pohraničí ve vazbě na dějiny benediktinského, posléze premonstrátského kláštera v Želivu se věnovali Petr Hejhal a Josef Šrámek.⁹⁸ Kolonizace severovýchodních Čech s důrazem na Podkrkonoší, kde sehrál nemalou roli opatovický benediktinský klášter, se stala jedním z témat, jimž věnoval pozornost Vladimír Wolf.⁹⁹ Oblasti Broumova a Policka (resp. jihomoravskému Rajhradu) zase věnovali svou pozornost Josef Šrámek a František Musil.¹⁰⁰ Dějiny kláštera v Orlové v nové podobě představil Jaroslav Bakala, třebaže opět na pozadí dějin města.¹⁰¹ Oproti starší studii Čeňka Sameše bylo precizováno poznání hospodářsko-správního zázemí kláštera ve Vilémově.¹⁰² Do kategorie, kde se

22, s. 331—346; J. Šrámek, *Formování klášterní domény ve 13. a 14. století na příkladu benediktinských proboštví v Polici nad Metují a Broumově*, „Historica Olomucensia“ 2015, 48, s. 13—42; Týž, *Opat Bavor z Nečtin a vývoj břevnovského klášterství v době posledních Přemyslovců se zřetelem k severovýchodním Čechám*, „Východočeský sborník historický“ 2017, 31, s. 79—103; Týž, *Benediktinské expozitury ve východních Čechách doby předhusitské. Příspěvek k otázce o významu klášterních dependencií*, „Východočeský sborník historický“ 2017, 32, s. 141—171; Týž, *Benediktinské expozitury na Moravě (Poznámka k vývoji církevní správy do husitských válek)*, „Historica Olomucensia“ 2017, 52, s. 13—54.

⁹⁶ D. Foltýn, *Patronální kostely Sázavského kláštera — příspěvek k úvahám o genezi předhusitského klášterního panství*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005 s. 153—162.

⁹⁷ J. Bubeník, *Nejstarší osídlení a počátky dějin Sázavy*, „Sázavsko“ 1993, 1, s. 26—37; Týž, *Doplňky k obrazu osídlení Sázavy a jejího okolí v období počátků kláštera*, „Sázavsko“ 2007, 13, s. 50—53.

⁹⁸ P. Hejhal, J. Šrámek, *Glosy k raně středověkým dějinám Želiva*, in: *Archeologie východních Čech. Supplementum 1. Sborník k počtě Jiřího Kalfersta*, ed. M. Novák, P. Burget, Hradec Králové 2014, s. 87—92.

⁹⁹ V. Wolf, *Osídlení kraje na česko-slezském pomezí východně Krkonoš ve druhé polovině 13. století*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica. Historica“ 1998, 28, s. 31—35.

¹⁰⁰ J. Šrámek, *Břevnovská listinná falza a počátky osídlování Broumova pohledem současného dějepisce*, in: J. Růžička, *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, ed. O. Koupil, Praha 2013, s. XXXIII—XLV; Týž, *Břevnov mezi Broumovem a Rajhradem. K vnitřní struktuře klášterní domény v první polovině 15. století*, in: *Jdi svou cestou a nech lidi mluvit. Variety sociálních a kulturních dějin*, ed. O. Chládek, T. Petráček, J. Sič, V. Stachurová Kucrová, Praha 2018, s. 92—109; F. Musil, *Z dějin broumovského děkanátu*, „Krkonoše — Podkrkonoší“ 2012, 20, s. 317—331; Týž, *Kolonizace Policka a Broumova a břevnovská klášterní falza*, „Historická geografie“ 2016, 42, 2, s. 137—168.

¹⁰¹ J. Bakala, *Orlová do konce středověku*, in: *Kolektiv autorů, Dějiny Orlové*, Orlová 1993, s. 5—13.

¹⁰² A. Křivská, *Listina opata Jaroslava II. ze 13. 7. 1318 — okno do dějin zaniklého vilémovského konventu a nejstarší historie vesnic v jeho okolí*, „Havlíčkobrodsko“ 2010, 24, s. 171—186; J. Šrámek, *Benediktinské opatství ve Vilémově na Havlíčkobrodsku a jeho vazby*

potkávají hospodářské a správní dějiny, lze zařadit také tematicky ojedinělou studii Jana Čížka a Jana Slavíka o obranném jištění hraničního teritoria broumovského proboštví.¹⁰³ V případě broumovského kláštera se pojí obsáhlá debata s otázkou vzniku tamního hradu. Cennou studií, posouvající výrazně naše poznání, předložil na toto téma Jiří Slavík.¹⁰⁴ Do oblasti dějin osídlení lze zařadit důvtipné pojednání Jiřího Slámy, kterým autor vyvrátil starší úvahy Rudolfa Turka o předhistorii břevnovských benediktinů u Plzně.¹⁰⁵ Zajímavým tématem, které dosud nebylo výrazněji řešeno, je problematika řeholních změn v českých a moravských klášterech, kdy v polovině 12. století došlo k výměně benediktinů za premonstráty. Tyto případy jsou dosud studovány spíše izolovaně bez komparativního uchopení.¹⁰⁶

Zajímavé výsledky předložili také archeologové a historici umění. Rozvíjelo se bádání o uměleckohistorickém vývoji kláštera Na Slovanech, které tak již má v domácím dějepisectví jistou tradici.¹⁰⁷ Miroslav Richter, Petr

k Moravě ve středověku, „Vlastivědný věstník moravský“ 2014, 66, č. 3, s. 225—237; Týž, *Osudy benediktinského opatství ve Vilémově na sklonku středověku jako příklad počátků konfesijního rozkolu mezi Čechami a Moravou*, „Církevní dějiny“ 2014, 13, 7, s. 92—113; T. Somer, *Patronátní kostely vilémovského kláštera ve druhé polovině 14. a na počátku 15. století*, „Havlíčkobrodsko“ 2013, 27, s. 7—53; Týž, *Vilémovský opat Mikuláš a „vomitus seculis“*, „Havlíčkobrodsko“ 2017, 31, s. 27—41.

¹⁰³ J. Čížek, *Městské opevnění Broumova v archívních pramenech*, „Stopami dějin Náchodská“ 1995, 1, s. 17—28; J. Čížek, J. Slavík, *Systém vojenského zajištění benediktinského majetku na Broumovsku a Policku*, „Dissertationes historicae“ 2002, 7, s. 71—82. Srov. J. Slavík, *Opevnění severní strany Broumova v pozdním středověku*, in: *Dějiny staveb 2016*, Plzeň 2016, s. 183—194.

¹⁰⁴ J. Slavík, *Nové poznatky o stavebním vývoji kláštera v Broumově před barokní přestavbou*, in: *Gotické a raně renesanční umění ve východních Čechách 1200—1550*, ed. I. Hlobil, M. Dospěl, Hradec Králové 2014, s. 18—32; Týž, *Broumov: Hrad a proboštví břevnovského kláštera*, in: *Devět století kláštera v Kladrubech 1115—2015*, ed. K. Nováček, M. Kubatová Pitrová, České Budějovice 2017, s. 257—270.

¹⁰⁵ J. Sláma, *O údajném svatovojtěšském založení kostela sv. Jiří v Plzni-Doubravce*, „Minulostí západočeského kraje“ 2001, 36, s. 7—14. Srov. R. Turek, *Otázka prvního sídla břevnovského konventu*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993)*. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 9—12.

¹⁰⁶ M. Wihoda, *Benediktinská kapitola v dějinách kláštera Hradisko u Olomouce*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 29—38; J. Šrámek, *Vzestup a pád rodové fundace olomouckých Přemyslovců. Několik slov ke konci benediktinského konventu v klášteře Hradiště u Olomouce*, „Střední Morava“ 2011, 17, 32, s. 4—15. Cestou širší komparace se pokusil vykročit J. Šrámek, *Vita contemplativa, vita apostolica? Středověké mnišství v interakci mezi normou a reformou*, „Církevní dějiny“ 2012, 5, 10, s. 21—45; Týž, „*A také klášter Hradisko u Olomouce byl obnoven naším řádem. Konkurence mezi řeholními řády a kolektivní identity kléru v českých zemích ve 12. století*“, „Vlastivědný věstník moravský“ 2017, 69, 2, s. 113—128.

¹⁰⁷ K. Benešová, *Benediktinský klášter Na Slovanech s kostelem Panny Marie a slovanských patronů. Pokus o revizi názorů na stavební vývoj ve 14. století*, „Umění“ 1996, 44, 2, s. 118—130; K. Kubínová, ... *et cum iussisset turbam discumbere supra faenum (Mt 14,19)*.

Sommer, Pavel Břicháček a Anežka Merhautová představili své výzkumy týkající se ostrovského opatství,¹⁰⁸ velice cenná, a to nejen z pohledu archeologického, resp. stavebně historického, je studie o ostrovské prepozituře v Teslíně, předložená Karlem Nováčkem a Liborem Petrem.¹⁰⁹ Pozornosti se dočkal taktéž někdejší benediktinský (posléze ovšem premonstrátský) klášter Hradiště u Olomouce,¹¹⁰ stejně jako opatství v Třebíči.¹¹¹ Zaslouhou Petra Sommera byla tematizována hmotná kultura českých klášterů, a to především na příkladu fundace břevnovské.¹¹² Obzvláště významná je polemika o stavebním vývoji břevnovského kláštera mezi Vladimírem Píšou a Petrem Sommerem a Zdeňkem Dragounem.¹¹³ Velice přínosné jsou ve vztahu ke stavební historii také studie Miroslava Kováře, který se zabývá především

Zázračné nasycení zástupů v ambitu Emauzského kláštera v Praze, in: Žena ve člunu. Sborník Hany J. Hlaváčkové, ed. K. Horníčková, M. Šroněk, Praha 2007, s. 111—119.

¹⁰⁸ M. Richter, A. Merhautová, P. Břicháček, P. Sommer, *Bazilika s první jižní kaplí ostrovského kláštera*, „Umění“ 1990, 38, 3, s. 185—195; P. Sommer, *Die Seitenkapelle der romanischen Basilika in Ostrov bei Davle*, „Památky archeologické“ 1994, 85, 1, s. 81—106; P. Břicháček, A. Merhautová, P. Sommer, *Opatský hrob z doby počátků Ostrova u Davle*, „Archaeologica Pragensia“ 2006, 18, s. 45—64; P. Břicháček, M. Richter, P. Sommer, *Neobvyklý prvek interiérové výzdoby románské baziliky na Ostrově u Davle*, in: Čechy jsou plné kostelů. Kniha k počtě PhDr. Anežky Merhautové, DrSc., ed. M. Studníčková, Praha 2010, s. 199—207.

¹⁰⁹ K. Nováček, L. Petr, *Praepositura in solitudo: Ostrovská cella Baštiny (Teslín) a archeologie nejmenších řádových založení*, „Archeologické rozhledy“ 2009, 61, 2, s. 285—302.

¹¹⁰ J. Bláha, *Několik archeologických úvah k počátkům kláštera Hradiško*, in: Historická Olomouc 10, Olomouc 1995, s. 83—92; Z. Čižmář, J. Kohoutek, *K nejstaršímu raně středověkému osídlení bývalého Kláštera Hradiško u Olomouce*, in: Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Vladimíra Nekudy, DrSc., ed. P. Michna, R. Nekuda, J. Unger, Brno 1997, s. 279—288; Tíž, *Předběžná zpráva o výzkumu kláštera Hradiško v Olomouci v roce 1996*, „Archaeologia historica“ 1998, 23, s. 335—352; J. Kohoutek, *Výzkum benediktýnského kláštera Hradiško u Olomouce*, in: Ve stopách sv. Benedikta, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 211—217; L. Mlčák, *Ostatky přemyslovských zakladatelů kláštera na Hradišku u Olomouce. K 940. výročí vysvěcení kláštera*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2018, 70, 2, s. 115—123.

¹¹¹ P. Obšusta, *Třebíčské benediktinské opatství a jeho odraz v archeologických prameňech*, in: Ve stopách sv. Benedikta, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 219—229; J. Uhlíř, *Klášteříni kostel třebíčských benediktinů a jeho architektura*, in: Ve stopách sv. Benedikta, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 231—243.

¹¹² P. Sommer, *Břevnov a české benediktinské konventy ve středověku. (Poznámky k jejich hmotné kultuře)*, in: Břevnov v českých dějinách, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 25—33.

¹¹³ V. Píša, *Břevnov v raném středověku. K stavebnímu a výtvarnému vývoji benediktýnského kláštera*, „Umění“ 1990, 38, 6, s. 481—503; Z. Dragoun, P. Preiss, P. Sommer, *Břevnovský klášter*, Praha 1993; Z. Dragoun, A. Merhautová, P. Sommer, *Stavební podoba břevnovského kláštera ve středověku*, in: Milénium břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 67—137.

analýzou architektonických torz a zlomků.¹¹⁴ S ohledem na komplikovanost nejstarších dějin Rajhradu jsou nesmírně cenné archeologické poznatky, které snesli v poslední době především Čeněk Staňa, Josef Unger a Dana Zapletalová.¹¹⁵ Totéž platí pro dějiny zaniklých benediktinských klášterů v Opatovicích nad Labem,¹¹⁶ Podlažicích,¹¹⁷ Vilémově¹¹⁸ a Želivu.¹¹⁹ Se jménem Petra

¹¹⁴ M. Kovář, *Trojprutá klenební žebra z českých klášterů — materiálie*, „Sborník Muzea středního Posázaví v Ratajích nad Sázavou a Archeologické společnosti při Katedře archeologie Západočeské univerzity v Plzni“ 2003, 2, s. 113—116; Týž, *K problematice raně gotických přestaveb Břevnovského, Sázavského a Strahovského kláštera*, „Průzkumy památek“ 2005, 12, 2, s. 184—191; M. Musilek, M. Kovář, *Benediktinské opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově. Příspěvek k historii a stavební podobě „zapomenutého“ kláštera pod Železnými horami*, „Časopis Společnosti přátel starožitností“ 2009, 117, 3, s. 157—183; M. Kovář, R. Bláha, *Nové poznatky o gotické výstavbě benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem a identifikace Hradecko-opatovického raně gotického hutního okruhu*, in: *Devět století kláštera v Kladrubech 1115—2015*, ed. K. Nováček, M. Kubatová Pitrová, České Budějovice 2017, s. 271—292.

¹¹⁵ J. Unger, *Nová zjištění a nové otázky z areálu rajhradského kláštera*, „Jižní Morava“ 1995, 31, 34, s. 218—228; Č. Staňa, *Anfänge des Klosters in Rajhrad im Lichte der archäologischen Quellen*, in: *Život v archeologii středověku. Sborník věnovaný Miroslavu Richterovi a Zdeňku Smetánkovi*, ed. J. Kubková, J. Klápště, M. Ježek, P. Meduna, Praha 1997 s. 597—609; D. Zapletalová, *Několik poznámek k velkomoravskému Rajhradu*, „Brno v minulosti a dnes“ 2002, 16, s. 13—31.

¹¹⁶ J. Sigl, *K osídlení nejbližšího zázemí kláštera v Opatovicích nad Labem ve světle nových archeologických průzkumů*, „Východočeský sborník historický“ 1992, 2, s. 33—44; J. Sigl, V. Vokolek, *Archeologický výzkum v Opatovicích n. L. v květnu až červenci 2003*, „Zpravodaj muzea v Hradci Králové“ 2004, 30, s. 135—140; Tíž, *Další dvě sezóny výzkumu v Opatovicích n. L., okr. Pardubice*, „Zpravodaj muzea v Hradci Králové“ 2005, 31, s. 186—191; T. Čurda, *Rodinné domy na opatovickém klášterišti aneb jeden z posledních příběhů kláštera opatovického*, „Východočeský sborník historický“ 2015, 27, s. 45—65; R. Bláha, J. Sigl, *Příspěvek k osídlení Opatovic nad Labem ve 13. století*, „Praehistorica“ 2016, 33, 1—2, s. 55—60.

¹¹⁷ J. Frolík, *Archeologický výzkum na klášterišti u kostela sv. Markéty v Podlažicích*, „Muzejní a vlastivědná práce — Časopis Společnosti přátel starožitností“ 2005, 43 (113), 4, s. 238—239; Týž, *Zlomek akvamanile ze zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích (okr. Chrudim)*, „Archeologie západních Čech“ 2014, 7, s. 144—149; R. Křivánek, J. Frolík, J. Musil, *Geofyzikální průzkum areálu zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích*, in: *Co můj kostel má, nemůže kníže odnít. Věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu*, ed. E. Doležalová, P. Meduna, Praha 2011, s. 129—137; J. Frolík, J. Musil, P. Netolický, *Stavební podoba zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích*, in: *Dějiny staveb 2010*, Plzeň 2011, s. 39—50.

¹¹⁸ Z. Pehal, *Fragment tympanální plastiky z Vilémova-Kláštera, okr. Havlíčkův Brod*, „Zpravodaj muzea v Hradci Králové“ 2007, 33, s. 178—182; Týž, *Nejnovější poznatky k vilémovskému klášteru a jeho půdorysu*, „Archeologické výzkumy na Vysočině“ 2011, 2, s. 24—38; J. Šrámek, *Havlíčkobrodský zvon Vilém. K osudům hmotných památek v době husitské a pohusitské*, „Archeologie východních Čech“ 2015, 8, s. 152—172.

¹¹⁹ P. Sommer, *Želiv Reginarda Metského*, in: *Za zdi kláštera. Cisterciáci v českých dějinách*, ed. D. Dvořáčková-Malá, P. Charvát, B. Němec, R. Lomičková, J. Zdichynec, České Budějovice 2010 s. 129—136.

Sommer se pojí dlouholeté studium vývoje sázavského klášterního areálu.¹²⁰ Archeologický výzkum zpřesnil i poznatky o nejstarších dějinách svatojiřské fundace.¹²¹

Velký rozvoj zaznamenalo studium problematiky kulturních dějin. Přísloušným polem neoraným byly kupř. dějiny středověkého kultu svatých. Zde stojí za zmínku úvahy o kultu svatoprokopském z pera Petra Sommera¹²² a Petra Kubína.¹²³ Dané téma je vůbec v poslední době doménou především Petra Kubína, který se vedle kultu svatoprokopského věnoval i uctívání poustevníka Gunthera — Vintíře.¹²⁴ V centru pozornosti badatelů se ocitla také úcta svatojiřských řeholnic vůči první abatyši Mladě Přemyslovně.¹²⁵ Kult svatých s důrazem na ikonografii se stal předmětem dlouhodobého zájmu především Jana Royta.¹²⁶ Dějin raně středověkého mnišství se volně dotýká

¹²⁰ P. Sommer, *Podoba sázavského kláštera v 11. a ve 12. století*, „Sázavsko“ 1994, 2, s. 33—47; Týž, *Sázavský klášter v gotické podobě*, „Sázavsko“ 1995, 3, s. 5—18; Týž, *Benediktinské opatství v Sázavě a jeho laické zázemí*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole — Wrocław 1996, s. 419—423; Týž, *Hrob svatého Prokopa v sázavské románské bazilice*, in: *Ars videndi. Professori Jaromír Homolka ad honorem*, ed. A. Mudra, M. Ottová, Praha 2006, s. 47—60; Týž, *Sázavský klášterní chrám na konci 11. století (Pokus o novou interpretaci textu tzv. Mnicha sázavského k roku 1095)*, in: *Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátelů, kolegů a žáci*, ed. J. Doležel, M. Wihoda, Brno 2012, s. 253—259.

¹²¹ P. Sommer, *Kaple Panny Marie v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě a začátky české sakrální architektury*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999)*, ed. L. Polanský, J. Sláma, D. Třeštík, Praha 2000, s. 121—126.

¹²² P. Sommer, *Prokopský esej (k jubileu roku 2003)*, „Sázavsko“ 2002, 9, s. 5—25; Týž, *Svatý Prokop a jeho kult ve středověku*, in: *Světcí a jejich kult ve středověku*, ed. P. Kubín, H. Pátková, T. Petráček, České Budějovice 2006, s. 261—281.

¹²³ P. Kubín, *Kanonizace svatého Prokopa v 1204*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006 s. 104—116; Týž, *Byla kanonizace sv. Prokopa pouhou fikcí? K otázce datování Vita s. Procopii Minor*, in: *Z plnosti Kristovy. Sborník k devadesátinám Oto Mádra*, ed. E. Krumpholtz, J. Poláková, C. V. Pospíšil, Praha 2007, s. 222—230; Týž, *Svatořečení a jeho chápání v raně středověkých Čechách*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII—XV.*, ed. P. Krafl, Praha 2008, s. 139—144; Týž, *Saint Procopius of Sázava between Reality and Fiction*, „Revue Mabillon“ 2016, 88, 27, s. 49—81.

¹²⁴ P. Kubín, *Sedm přemyslovských kultů*, Praha 2011; Týž, *Svatý Vintíř a jeho kult*, „Vlastivědný sborník Muzea Šumavy“ 2014, 8, s. 139—166; Týž, *Svatý Vintíř. Poustevník, kolonizátor a diplomat*, Praha 2016.

¹²⁵ K. Pacovský, *Kult první svatojiřské abatyše ve středověku*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2016, 8, 1, s. 125—132; P. Kubín, *Byla Mlada středověkou světicí?*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2016, 8, 1, s. 133—135.

¹²⁶ J. Royt, *Poustevník Vintíř (Poznámky k hagiografii, kultu a ikonografii svěťce)*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 258—278; Týž, *Ikonografie sv. Prokopa*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005, s. 195—212; Týž, *Kult a ikonografie světců uctíva-*

diskuse o Kristiánově legendě. Tomuto velkému tématu věnoval řadu podnětných textů David Kalhous.¹²⁷ Pro pŭtky ve věci datace však zatím není výrazněji řešena otázka vztahu legendy k obzorŭm raně středověké řeholní kultury.¹²⁸ Ani v posledním dvacetiletí neusnula vpravdě již klasická otázka významu a role staroslověnské kultury v přemyslovském knížectví 10.—11. století, ŭzce se pojící s výkladem dějin sázavského benediktinského opatství.¹²⁹ Źe je však chybou ulpívat pozorností pouze na Sázavě ukázala přínosná studie Václava Huňáčka o raně středověkých dějinách ostrovského kláštera.¹³⁰ V oblasti široce koncipovaných kulturních dějin patří zmínit historiografické práce Marie Bláhové,¹³¹ stejně jako úvahy Martina Wihody nad stránkami analŭ hradištsko-opatovických.¹³² Na závěry diplomatického bádá-

ných v benediktinských klášterech v Čechách, in: *Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu*, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013, s. 41—89.

¹²⁷ D. Kalhous, *Kristian und Grossmähren*, in: *Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas*, ed. P. Kouřil, Brno 2005, s. 25—33; Týž, *Kristiánova legenda v souřadnicích dějin 10. a 11. století*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, ed. J. Dobosz, J. Kujawiński, M. Matla-Kozłowska, Poznań 2007, s. 57—66; Týž, *Státnost v Kristiánově legendě. K roli tradice při formování přemyslovského státu*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy — názory — otázky*, ed. M. Wihoda, D. Malaták, Brno 2006, s. 135—154.

¹²⁸ J. Šrámek, *Osobnost procházející dějinami: Stále záhadný Kristián (mnich kláštera sv. Emmerama v Řezně nebo sv. Benedikta, Bonifacia a Alexia v Břevnově?)*, „*Studia theologica*“ 2008, 10, 1, s. 32—40.

¹²⁹ M. Wihoda, *Slovanská Sázava v paměti klášterního písemnictví*, „Sázavsko“ 2004, 11, s. 17—25; Týž, *Sázavský klášter v ideových souřadnicích českých dějin 11. věku*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 237—250; D. Třeštík, *Slovanská liturgie a písemnictví v Čechách 10. století. Představy a skutečnost*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 189—218; P. Kopal, *Sázavský klášter jako středisko tzv. staroslověnské liturgie*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005 s. 141—144; P. Rychterová, *Koncepce mnišství v nejstarších prokopských legendách*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005 s. 145—152; D. Kalhous, *Slovanské písemnictví a liturgie 10. a 11. věku*, „*Český časopis historický*“ 2010, 108, 1, s. 1—33.

¹³⁰ V. Huňáček, *Ostrov mezi Břevnovem a Sázavou*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999)*, ed. L. Polanský, J. Sláma, D. Třeštík, Praha 2000, s. 71—84.

¹³¹ M. Bláhová, *Historia foundationis monasterii Brevnoviensis*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 147—162; Táž, *Sázavské dějepisectví*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 171—188; Táž, *Tradiční zápisy v klášterní historiografii doby přemyslovské*, in: *Poceta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám*, ed. V. Knoll, Plzeň 2008, s. 55—65.

¹³² M. Wihoda, *Anály hradištsko-opatovické nebo První moravská kronika? Po stopách nekosmovského pojetí českých dějin*, in: *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek*, ed. J. Malíř, R. Vlček, Brno 2001, s. 25—32; Týž, *Skromné příběhy. Moravští Přemys-*

ní úzce navázaly relativně početné studie o historické paměti.¹³³ Jako jedno z bouřlivě se rozvíjejících medievistických témat posledních let, pohybující se na pomezí kulturních, sociálních a politických dějin, lze označit studium fenoménu středověkého dvora, ať už panovnického, šlechtického či dvora církevních prelátů. V tomto ohledu došlo v pracích řady badatelů ke konkrétnějšímu zhodnocení role řeholního elementu ve správních strukturách státu, vyjádřených optimálně právě v rovině dvorské.¹³⁴

Doba po roce 1989 také přinesla několik monografií, věnovaných českým a moravským klášterům. Dějiny sázavského opatství podle stavu bádání k polovině 90. let 20. století shrnul v útlé knížce Petr Sommer,¹³⁵ jako monografii nejstarších dějin Sázavy lze číst také jeho svatoprokopskou biografii.¹³⁶ Pro dějiny ostrovského benediktinského kláštera je z této doby k dispozici monografická práce Zdeňka Boháče,¹³⁷ s dějinami benediktinství jsou úzce

lovci v paměti klášterních skriptorií, in: Campana codex civitas. Miroslav Flodr octogenario, ed. F. Novák, Brno 2009, s. 120—135. Srov. J. Šrámek, *Zamyšlení nad stránkami análů hradištsko-opatovických. Poznámka na okraj jedné středověké památky ve světle současného bádání*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2011, 63, 4, s. 305—314.

¹³³ R. Fišer, *K počátkům třebičského kláštera (Poznámky k tzv. falzu zakládací listiny)*, in: Ve stopách sv. Benedikta, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 85—95; M. Bláhová, *Funkce a pramenná hodnota pamětních zápisů středověkých církevních institucí. Tak zvaná zakládací listina kláštera Třebičského*, in: Ve stopách sv. Benedikta, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 97—111; Táž, *Břevnovské zápisy o osídlení polického újezdu. Příspěvek k problematice pamětních zápisů ve 13. století*, „Paginae historiae“ 2014, 22, s. 267—272; Táž, *Mezi pamětí a právem. Pamětní zápisy jako historický pramen*, „Sborník archivních prací“ 2018, 68, 1, s. 6—18; J. Šrámek, „Aby události neunikly paměti.“ *Středověká listinná falza a kláštery*, „Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis“ 2009, 2, s. 13—37; Týž, „Ctihodný otec a pán Bavor, z Božího milosrdenství opat břevnovský, téhož místa téměř druhý zakladatel.“ *K vytváření obrazu osobnosti v historiografii*, „Církevní dějiny“ 2010, 3, 6, s. 16—33; D. Havel, *Nejstarší rajhradská paměť v diplomatických pramenech*, in: D. Havel a kol., *An vědy a umění miloval: milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 14—16, 93—94, 151—152.

¹³⁴ D. Malá, *Skladba pražského dvora za vlády Václava II.*, „Mediaevalia Historica Bohemica“ 2003, 9, s. 97—163; D. Dvořáčková-Malá, *Familiares regis. Duchovenstvo na dvoře Václava II.*, in: *Od knížat ke králům. Sborník k šedesátým narozeninám profesora Josefa Žemličky*, ed. E. Doležalová, R. Šimůnek, D. Dvořáčková-Malá, A. Pořízka, Praha 2007, s. 165—176; J. Šrámek, *Postavení benediktinů na dvorech Přemyslovců*, in: D. Dvořáčková-Malá a kol., *Dvůr a církev v českých zemích středověku*, Praha 2017, s. 121—135; K. Pacovský, *Úloha svatojiřských abatyšů při korunovacích českých královen*, „Folia Historica Bohemica“ 2017, 32, 1—2, s. 151—178.

¹³⁵ P. Sommer, *Sázavský klášter*, Praha 1996.

¹³⁶ P. Sommer, *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*, Praha 2007. Srov. J. Bubeník, *O vzdělání sv. Prokopa. K jubileu roku 2004 (alternativní výklad)*, „Sázavsko“ 2004, 11, s. 4—15; J. Sláma, *Svatý Prokop — život v legendě a ve skutečnosti*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 99—103.

¹³⁷ Z. Boháč, *Ostrov. Tisíciletá historie zmařeného kláštera*, Jílové u Prahy 1999.

provázány dějiny města Slaného.¹³⁸ Za vzorové zpracování klášterních dějin lze bez pochyb označit historii třebičského benediktinského opatství z pera Rudolfa Fišera,¹³⁹ popřípadě obsáhlou monografii o kladrubském opatství, která vznikla pod redakcí Karla Nováčka a Jana Adámka (byť tato je orientována spíše archeologicky, ovšem ani historický kontext nepřichází zkrátka).¹⁴⁰ Rudolf Fišer také pojednal o počátcích třebičské fundace prizmatem diplomatiky, resp. správních dějin.¹⁴¹ Revize svých dějin se dočkal první klášter benediktinského mnišství v Čechách, klášter v Břevnově, a to v kontextu středověkého vývoje celého břevnovského klášterství, zahrnujícího i probošství v Rajhradě, Polici nad Metují a v Broumově.¹⁴² Dějiny rajhradského kláštera krom toho tvoří nemalou část monografického zpracování historie obce Rajhrad.¹⁴³ Podobně v rámci dějin obce byly pracovány i dějiny kláštera v Uherčicích.¹⁴⁴ Souhrnně byl zpracován také historický vývoj benediktinských probošství ve středověkých českých zemích.¹⁴⁵ Několik monografií bylo v posledních letech věnováno do té doby spíše přehlíženému benediktinskému opatství ve Vilémově.¹⁴⁶ V otázce vazeb střední Evropy na monastická centra Itálie přinesla nové světlo monografie Jana Stejskala, v níž autor sklenul dalekosáhlý oblouk mezi mnišstvím 10. a 15. století, za jehož společný jmenovatel pokládá reflexi řecké vzdělanosti.¹⁴⁷

Pozornosti se dostalo i písemným památkám, spjatým s českými a moravskými benediktinskými kláštery. Monograficky nedávno zpřístupnil svá bádání o písemné kultuře v raně středověkých českých zemích Dalibor

¹³⁸ P. Chotěbor, J. Sommer, V. Příbyl, *Sv. Gothard ve Slaném v proměnách věků, 1137—2007*, Slaný 2007.

¹³⁹ R. Fišer, *Třebíč. Z historie benediktinského opatství*, Třebíč 2004.

¹⁴⁰ K. Nováček, J. Adámek, *Kladrubský klášter 1115—1421. Osídlení, architektura, artefakty*, Plzeň 2010.

¹⁴¹ R. Fišer, *Klášter uprostřed lesa. Dvě studie o třebičském benediktinském opatství*, Brno 2001.

¹⁴² J. Šrámek, *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, Praha 2016.

¹⁴³ K. Altman a kol., *Kniha o Rajhradě. Dějiny města od nejstarších dob*, Rajhrad 2014.

¹⁴⁴ K. Mlateček, M. Mlatečková, *Uherčice*, Uherčice 2002.

¹⁴⁵ J. Šrámek, *Mezi normou, reformou a praxí. Probošství benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku*, Olomouc 2016.

¹⁴⁶ T. Somer, J. Šrámek, *Historie benediktinského opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově (1160—1541)*, Praha 2010; T. Somer, J. Šrámek, M. Kovář, *Benediktinské opatství ve Vilémově. Dějiny zapomenutého kláštera na česko-moravském pomezí*, České Budějovice 2015; T. Somer, *Venkované, měšťané a nižší šlechtici na Čáslavsku v době předhusitské. Vilémovský klášter a jeho regionální mocenské vazby*, Olomouc 2016.

¹⁴⁷ J. Stejskal, *Řecké dědictví na Západě. Monasticismus, misie a středí Evropa ve středověku*, České Budějovice 2011.

Havel.¹⁴⁸ Rukopisy opatství na Ostrově u Davle představil v širokém kontextu Josef Vintr.¹⁴⁹ Souhrnného pojetí optikou více historických specializací se dostalo také zásadní památce českého středověku, úzce spjaté s benediktinskými kláštery v Podlažicích a Břevnově, resp. Broumově, a sice proslulému rukopisu tzv. Ďáblový bible.¹⁵⁰ Z hlediska dějin umění se k dějinám kláštera sv. Jiří vyjádřili Karel Stejskal a Anežka Merhautová,¹⁵¹ břevnovskému klášteru a jeho raně gotické architektuře věnoval cennou monografii Miroslav Kovář.¹⁵² Naposledy se monografického zpracování dočkal emauzský klášter.¹⁵³ Specifickým počinem je moderní edice historiografického díla břevnovsko-broumovského řeholníka Jeronýma Růžičky z 19. století, připravená kolektivem pod vedením Ondřeje Koupila, jejíž přidanou hodnotou je kritický aparát doplňující a komentující Růžičkův text.¹⁵⁴ Výjimečný počín představuje nejen na poli dějin umění monografie Jiřího Kuthana, věnovaná architektuře středověkých benediktinských klášterů ve střední Evropě.¹⁵⁵ Tu pak volně doplňuje především kunsthistoricky orientovaná kolektivní monografie, připravená Markétou Jarošovou a Radkou Lomičkovou.¹⁵⁶ Souborný obraz kulturního působení benediktinských klášterů skýtá také sborník *Otevři zahradu rajskou: Benediktini v srdci Evropy 800—1300*, reprezentativním mezinárodním kolektivem připravený ke stejnojmenné výstavě.¹⁵⁷ Musíme však konstatovat, že české bádání o středověkých dějinách benediktinského mnišství dosud postrádá podobný syntetický opus, jaký pro historii cisterciáckého řádu předložila Kateřina Charvátová (jakkoliv ani toto dosud třísvazkové dílo nebylo dosud dokončeno).¹⁵⁸ K tomu však byl nedávno uči-

¹⁴⁸ D. Havel, *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích. Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Brno 2018.

¹⁴⁹ J. Vintr, *Ostrovské rukopisy*, Olomouc 2014.

¹⁵⁰ K. Boldan, M. Dragoun, D. Foltýn, J. Marek, Z. Uhlíř, *Codex Gigas — Ďáblova bible. Tajemství největší knihy světa*, Praha 2007.

¹⁵¹ K. Stejskal, A. Merhautová, *St. Georg — Stift auf der Prager Burg*, Praha 1991.

¹⁵² M. Kovář, *Raně gotická architektura benediktinského kláštera v Břevnově*, Praha 2010.

¹⁵³ *Emauzy. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy*, ed. K. Benešová, K. Kubínová, Praha 2008; K. Kubínová, *Emauzský cyklus. Ikonografie středověkých nástěnných maleb v ambitu kláštera Na Slovanech*, Praha 2012; *Slovanský klášter Karla IV. Zbožnost, umění, vzdělanost*, ed. K. Kubínová, Praha 2016; *Karel IV. a Emauzy. Liturgie, text, obraz*, ed. K. Kubínová, Praha 2017.

¹⁵⁴ J. Růžička, *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, ed. O. Koupil, Praha 2013.

¹⁵⁵ J. Kuthan, *Benediktinské kláštery střední Evropy a jejich architektura*, Praha 2014.

¹⁵⁶ *Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu*, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013.

¹⁵⁷ *Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800—1300*, ed. J. Klípa, V. Vlnas, Praha 2014.

¹⁵⁸ K. Charvátová, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142—1420. Díl I. Fundace 12. století, Díl II. Kláštery založené ve 13. a 14. století, Díl III. Kláštery na hranici a za hranicemi Čech*, Praha 1998, 2002, 2009.

něn výrazný krok prostřednictvím obsáhlé kolektivní monografie, mapující středoevropské benediktinství mezi lety 800—1300.¹⁵⁹ V tomto směru je také třeba upozornit na inovativní počín, jakým je databáze *Libellus*, skýtající online základní informace o středoevropských středověkých benediktinských kláštorech.¹⁶⁰ Ta vznikla v letech 2011—2015 péčí širokého autorského kolektivu pod hlavičkou pražského Centra mediivistických studií, společného pracoviště Filosofického ústavu Akademie věd a Univerzity Karlovy, v rámci řešení výzkumného projektu *Kultura a umění benediktinského řádu ve střední Evropě 800—1300*.¹⁶¹

Čeští historici příliš nevstupují do interakce se zahraničním dějepisectvím,¹⁶² resp. pouze v rovině recepce se zajímají o témata zahraniční proveniencí. V tomto ohledu proto představují ojedinělou výjimku práce Jana Stejskala, týkající se italského monasticismu, včetně jeho kontaktů se středoevropským (nejen českým) prostředím,¹⁶³ či studie Lukáše Reitingera

¹⁵⁹ *Benediktini a střed Evropy. Křesťanství, kultura, společnost 800—1300*, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021.

¹⁶⁰ Kolektiv autorů, *Libellus — Database of Central European Medieval Monasteries* <<https://www.libellus.cz>> [přístup: 15.07.2022].

¹⁶¹ Grant NAKI Ministerstva kultury České republiky DF11P01OVV007.

¹⁶² Jde spíše o nesystematický kontakt založený především na osobních kontaktech jednotlivců, přičemž tradičně dobré vztahy pojí české prostředí s prostředím polským, srov. I. Hlaváček, *Kláštery a jejich školství v Čechách v době předhusitské*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole, Wrocław 1996, s. 241—246; P. Sommer, *Benediktinské opatství v Sázavě a jeho laické zázemí*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole, Wrocław 1996, s. 419—423; I. Hlaváček, *Die Landklöster und Stadt in Böhmen bzw. in Prag bis zur hussitischen Revolution*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Anna Wrocław 2000, s. 61—69; M. Bláhová, *Klásterň školy ve středověké Praze*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław 2000, s. 287—294; Z. Hledíková, *České, moravské a slezské kláštery v kontaktu s kurií v letech 1305—1342*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław 2000, s. 623—630; P. Sommer, *Církev a český stát od 10. do 13. století*, in: *Przemysłidzi i Piastowie — twórcy i gospodarze średniowiecznych monarchii*, ed. J. Dobosz, Poznań 2006, s. 43—77; D. Kalhous, *Kristiánova legenda v souřadnicích dějin 10. a 11. století*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, ed. J. Dobosz, J. Kujawiński, M. Matla-Kozłowska, Poznań 2007, s. 57—66.

¹⁶³ J. Stejskal, *The Approach to Spiritual Revival in the Life and Work of John-Jerome of Prague*, in: *Geist, Gesellschaft, Kirche im 13.—16. Jahrhundert*, Praha 1999, ed. F. Šmahel, s. 169—175; Týž, *Jan Jeroným z Prahy — osud českého emigranta husitské doby*, in: *Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku*, ed. M. Hrubá, Ústí nad Labem 2001, s. 11—19; Týž, *Humanismus a reforma benediktinského monasticismu*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica“ 2001, 30, s. 43—51; Týž, *Ostrov Pereon a středoevropská misie kolem roku 1000*, „Theatrum historiae“ 2006, 1, s. 9—24; Týž, *Výbraná kázání Jana Jeronýma z Prahy (Jana Silvana) v kontextu jeho italského působení*, in: *Colloquia mediaevalia Pragensia 16. Česko-polské kazatelské vztahy ve středověku*,

věnované benediktinskému klášteru Pegau a jeho úzkým vazbám na rodinu prvního českého krále Vratislava.¹⁶⁴ Do této kategorie spadá i zjevný nezájem českých badatelů o slezské kláštery, které se přitom nejpozději od roku 1348 nácházely v jednom soustátí v rámci svazku zemí Koruny české.¹⁶⁵ Přísloušnou výjimkou potvrzující pravidlo jsou v tomto ohledu práce (na českých univerzitách působícího) Bogusława Czechowicze či Radima Ježe.¹⁶⁶

Krom dílčích prací analytického i syntetického charakteru ovšem česká medievistika zaznamenala několik diskusí, dějin benediktinského mnišství úzce se dotýkajících. V nedávné době zčeřila poněkud stojaté vody české historiografie obsáhlá a dosti emotivní debata o platnosti tzv. středoevropského modelu raně středověkého státu.¹⁶⁷ Tato debata, jež se týká charak-

ed. K. Bracha, M. Nodl, Praha 2016, s. 87—98; Týž, *Jeronýmové z Prahy: Mistr a mnich*, „Husitský Tábor“ 2017, 21, s. 50—75.

¹⁶⁴ L. Reitinger, *Nekrologia kláštera Pegau. Pozapomenuté svědectví o Přemyslovcích (nejen) Kosmova věku*, in: M. Wihoda, L. Reitinger a kol., *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely*, Brno 2010, s. 372—415; Týž, *Královské insignie z kláštera Pegau a „obětování korun“*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2012, 4, 2, s. 169—206; Týž, *Král Vratislav v paměti kláštera Pegau*, in: *Memoria et damnatio memoriae ve středověku*, ed. M. Nodl, P. Węcowski, Praha 2014, s. 29—69; Týž, *König Vratislav II. von Böhmen (†1092) in der Erinnerung des Klosters Pegau*, „Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters“ 2017, 73, 2, s. 481—526.

¹⁶⁵ Srov. M. Derwich, *Benedyktyni a bitwa pod Legnicą (O średniowiecznych dziejach prepozytury w Legnickim Polu oraz benedyktynach i benedyktynkach w Legnicy, Środzie Śląskiej tudzież w Krzeszowie)*, „Śląski Labirynt Krajoznawczy“ 1991, 3, s. 27—37; Týž, *Fundacja benedyktyńskiej prepozytury w Legnickim Polu*, in: *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*, ed. W. Korta, Wrocław, Warszawa 1994, s. 319—329; Týž, *Zarys dziejów benedyktynów i benedyktynek na Śląsku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka“ 1998, 53, 3—4, s. 435—456; Týž, *Benedyktyni czescy na Śląsku. Z badań nad kontaktami między benedyktynami polskimi i czeskimi w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, in: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, ed. I. Hlaváček, J. Hrdina, J. Kahuda, E. Doležalová, Praha 1998, s. 109—133; R. Dziechciarz, *Fundacja opactwa w Orłowej w księstwie cieszyńskim*, „Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Historie“ 2002, 9, 2002, s. 5—16.

¹⁶⁶ B. Czechowicz, „*In latinam et slavonicam linguas*“. *Fundacja benedyktyńska w Oleśnicy z 1380 roku i jej lubiński kontekst*, „Miscellanea Oleśnickie“ 2015, 1, 1, s. 28—33; R. Jež, *Zanik klasztoru benedyktyńskiego w Orłowej w drugiej połowie XVI wieku*, „Kalendarz Śląski 2010“ 2009, 46, s. 123—127; Týž, *I v paměti máme, když jsi o téhož opata orlovského na Hradě pražském s námu austně mluvil... K sekularizaci církevních majetků na Těšínsku v počátcích reformace*, in: *Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim*, ed. R. Czyż, W. Gojniczek, D. Spratek, Cieszyn 2010, s. 36—66.

¹⁶⁷ L. Jan, *Václav II. a struktury panovnické moci*, Brno 2006. V reakci D. Třeštík, J. Žemlička, *O modelech vývoje českého přemyslovského státu*, „Český časopis historický“ 2007, 105, 1, s. 122—164; L. Jan, *Skrytý půvab „středoevropského modelu“*, „Český časopis historický“ 2008, 106, 4, s. 873—902; J. Žemlička, *Kasteláni, vilikové a benefícia v netransformované transformaci*, „Český časopis historický“ 2008, 106, 1, s. 109—136; J. Macháček, *Středoevropský model a jeho archeologické testování*, „Český časopis historický“ 2008, 106, 3, s. 598—626; J. Žemlička, *O „svobodné soukromosti“ pozemkového vlastnictví. K rozsahu*

teru a fungování moci i podob strukturálního rozvrstvení sociálních vrstev v raném přemyslovském státě v horizontu 10. až 13. století,¹⁶⁸ se sice povětšinou orientuje na otázku vzniku dědičné šlechty a jejich majetkových dispozic, z podstaty věci se ale dotýká i oblasti církevních dějin, konkrétně počátků a hospodářského vývoje českých a moravských klášterů.¹⁶⁹ Takto byla otevřena diskuse o počátcích sázavského opatství, a to především ve vztahu k tomu, z jakých kořenů klášter vyrostl, zda byl fundován panovníkem anebo zda přemyslovská knížata v zásadě jen potvrdila a rozmnožila původní soukromou donaci sv. Prokopa.¹⁷⁰ I další polemiky se týkají otázky

a kvalitě velmožské držby v přemyslovských Čechách, „Český časopis historický“ 2009, 107, 2, s. 269—308; L. Jan, *Hereditas, výsluha, kastelánie. Několik poznámek k terminologii a metodologii současné historiografie přemyslovského období*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 2, s. 461—472; J. Zemlička, *K ústrojí přemyslovského státu. Čechy a Morava jako země, království, markrabství*, „Český časopis historický“ 2010, 108, 3, s. 381—405; L. Jan, *Budování monarchie českých Přemyslovců. Postřehy a úvahy*, in: M. Wihoda, L. Reitinger a kol., *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely*, Brno 2010, s. 117—136; J. Zemlička, *Hereditas, hereditas, iure hereditario. K jednomu středověkému pojmu*, in: *Středověká Evropa v pohybu. K počtům Jana Klápště*, ed. I. Boháčová, P. Sommer, Praha 2014, s. 375—384.

¹⁶⁸ P. Rychterová, *Aufstieg und Fall des Přemyslidenreiches. Erforschung des böhmischen Früh- und Hochmittelalters in der gegenwärtigen tschechischen Mediävistik*, „Zeitschrift für historische Forschung“ 2007, 34, 4, s. 629—647; M. Wihoda, *Privatisierung im 13. Jahrhundert? Die tschechische Mediävistik und die Interpretation der Přemyslidenzeit*, „Bohemia“ 2006/2007, 47, 1, s. 172—183; Týž, *Přemyslovská mediévistika o sobě a sobě. Melancholické rozjímání nad „budováním českého státu“*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 2, s. 447—460; R. Antonín, *Model středoevropského typu středověkého státu jako interpretační problém české a polské mediévistiky*, „Historia Slavorum Occidentis“ 2011, 1, 1, s. 65—76; D. Kalhous, *Model státu středoevropského typu: Koncept na pomezí tradice a inovace (Ke kontinuitě a diskontinuitě v českém dějepisectví po r. 1948)*, „Forum Historiae“ 2014, 8, 2, s. 159—173.

¹⁶⁹ Srov. M. Rafał Pauk, *Działalność fundacyjna możnowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI—XIII wiek)*, Kraków, Warszawa 2000; P. Sommer, *Církev a český stát od 10. do 13. století*, in: *Przemysłidi i Piastowie — twórcy i gospodarze średniowiecznych monarchii*, ed. J. Dobosz, Poznań 2006, s. 43—77; T. Velímský, *K problematice pozemkové držby českých velmožů a družiníků v období 11.—12. století*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2009, 1, 2, s. 177—186; T. Borovský, *Kláštéry v čase změny. Několik otázek nad přemyslovským 13. stoletím*, in: M. Wihoda, L. Reitinger a kol., *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely*, Brno 2010, s. 307—318; J. Šrámek, *Několik poznámek k počátkům benediktinského kláštera ve Vilémově (Příspěvek k fundační činnosti rané české šlechty ve 12. století)*, „Havlíčkobrodsko“ 2012, 26, s. 7—73.

¹⁷⁰ M. Wihoda, *Sázavský klášter v ideových souřadnicích českých dějin 11. věku*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, Praha 2006, ed. P. Sommer, s. 237—250; P. Sommer, *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*, Praha 2007; L. Jan, *K nejnovější literatuře o sv. Prokopovi a sázavském klášteři*, „Český časopis historický“ 2009, 107, 2, s. 371—384; P. Sommer, *Stát, světec a raný středověk (Opat Prokop očima recenzentů)*, „Český časopis historický“ 2010, 108, 2, s. 287—305.

nejstarších dějin českých a moravských klášterů. Petrem Kubínem byla otevřena otázka počátků břevnovského kláštera, kdy ve stopách Johanneše Frieda a Dušana Třeštíka zpochybnil podíl sv. Vojtěcha na jeho založení a tím i kořeny fundace na sklonku 10. století (jako tradiční datum se uvádí rok 993). Břevnovský klášter tak podle mínění Petra Kubína vznikl až s niederaltaišskou misí před polovinou 11. století.¹⁷¹ Naopak své výhrady ke Kubínovu řešení vyložili David Kalhous a Josef Šrámek, kteří poukázali na některá sporná místa jeho argumentace.¹⁷² Patrně nejobsáhlejší diskuse však vznikla nad hypotézou Libora Jana o počátcích kláštera v Rajhradě u Brna. Libor Jan revidoval znalosti o vývoji fundace v období 11.—13. století, které (podobně jako v případě Břevnova i jiných církevní institucí) jsou zatíženy řadou falz. Ve výsledku tak zformuloval ideu, že kníže Břetislav I. nezaložil před polovinou 11. století v Rajhradě klášter, podřízený Břevnovu, ale spíše kolegiátní kapitolu. Ta však byla z nedostatku vhodného kléru obsazena benediktinskými řeholníky z Břevnova a tak byla postupem času fundace uvedena v podřízené postavení vůči Břevnovu, jehož proboštstvím se podle Libora Jana během 2. poloviny 13. století stala.¹⁷³ Provéřit tuto Janovu tezi se v řadě studií rozhodl Josef Šrámek, byť nakonec došel k nesouhlasnému závěru.¹⁷⁴ Ostrého odmítnutí se pak Janova interpretace dočkala ze strany Dany Zapletalové.¹⁷⁵ V neposlední řadě pak obnova zájmu o pramennou hodnotu tzv. Kristiánovy

¹⁷¹ P. Kubín, *Založil břevnovský klášter opravdu sv. Vojtěch?*, in: Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu, ed. M. Jarošová, Radka Lomičková, Praha 2013, s. 27—40; srov. Týž, *Sind die ersten Mönche nach Böhmen auf dem Kloster St. Bonifatius und Alexius auf dem Aventin gekommen?*, „Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte“ 2013, 108, 3—4, s. 192—206.

¹⁷² D. Kalhous, *K otázce počátků břevnovského kláštera*, „Časopis Matice moravské“ 2015, 134, 1, s. 207—213; J. Šrámek, *Co (ne)víme o raně středověkých dějinách břevnovského kláštera — a jak s tím naložit?*, „Časopis Matice moravské“ 2015, 134, č. 1, s. 215—226. Srov. také J. Šrámek, *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: Břevnovský klášter v klíčových letech 993—1200*, „Historica Olomucensia“ 2009, 35, s. 21—39.

¹⁷³ L. Jan, *Počátky benediktinů na Moravě a rajhradský klášter*, in: Ve stopách sv. Benedikta, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 19—27.

¹⁷⁴ J. Šrámek, *Na okraj počátků Břetislavovy fundace v Rajhradě. Příspěvek ke vztahu rajhradského a břevnovského kláštera v 11.—13. století*, Documenta Pragensia Supplementa II. Kapitoly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku, ed. J. Hrdina, M. Maříková, Praha 2011, s. 45—73; Týž, *Kníže zakladatel? Otázka paměti o vládě Břetislava I. na Moravě v moderním historiografickém paradigmatu i v pramenech domácí provenience 12. až 14. věku*, „Historica Olomucensia“ 2013, 44, s. 11—42; Týž, *Rajhradský klášter jako enigma moravských středověkých dějin? Cesta Rajhradu k proboštství v horizontu 11.—14. století*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2014, 66, 1, s. 45—62; Týž, *Kláštery olomoucké diecéze za episkopátu Bruna ze Schauenburka (1245—1281). Rajhradská kauza z roku 1255*, in: Jedinec a evropská společnost od středověku do 19. století, ed. A. Kalous, J. Stejskal, J. Šrámek, Olomouc 2014, s. 145—167.

¹⁷⁵ Dana Zapletalová, *Počátky rajhradského kláštera — monastické, nebo kolegiátní?*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2016, 8, 2, s. 219—245.

legandy vedla také ke znovuoživení disputací o jejím stáří, což je téma, které dnes již představuje jakési téma věčného návratu starší české mediévistiky od dob jejich počátků coby kritické vědy.¹⁷⁶ V debatě proti sobě stanuli David Kalhous, hájící autenticitu legendy,¹⁷⁷ a Petr Kubín s oponentním stanoviskem o mladším původu daného pramene.¹⁷⁸

Můžeme tak sumarizovat, že české bádání o dějinách středověkého mnišství, jakkoliv je dosud spíše předmětem zájmu jednotlivců, stojí na pevných základech, které sahají až do 19. století. Třebaže doba mezi lety 1948—1989 nebyla tématu obecně církevních dějin nakloněna, kontinuita bádání nebyla zcela přerušena, toliko částečně utlumena a dějiny českých, moravských a slezských klášterů byly pěstovány pod rouškou hospodářských či sociálních dějin, resp. pomocných věd historických. Po roce 1989 pak lze vysledovat výraznou vlnu obnovy zájmu o církevní dějiny a s nimi i historii klášterů a řeholních řádů. Za instituce, které jsou patrně nejvíce probádány, je možno označit opatství Břevnov, Sázava a Třebíč, k nimž v posledních letech přibyl ještě Vilémov. Pozornosti české mediévistiky se nadále těší hospodářské, správní dějiny, stejně jako oblast obecně kulturní. Zanedbáváno není ani studium stavebního vývoje. Budoucím úkolem se pak jeví být ambice vstoupit na základě syntetického, optimálně interdisciplinárního, zpracování historického vývoje českých, moravských a slezských středověkých benediktinských klášterů do širší mezinárodní diskuse, což by domácímu diskursu nepochybně přineslo nové cenné podněty.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Srov. D. Třeštík, *Deset tezí o Kristiánově legendě*, „Folia Historica Bohemica“ 1980, 2, s. 7—38. Historii „sporu o Kristiána“ sumarizoval D. Kalhous, *Legenda Christiani and modern historiography*, Leiden, Boston 2015.

¹⁷⁷ D. Kalhous, *Znovu o Kristiána: replika*, „Časopis Matice moravské“ 2007, 126, 2, s. 411—417; Týž, *K historické metodě aneb opět nad pravostí Kristiánovy legendy*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 1, s. 177—183.

¹⁷⁸ P. Kubín, *Znovu o Kristiána*, in: *Od knížat ke králům*. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, ed. E. Doležalová, R. Šimůnek, D. Dvořáčková-Malá, A. Pořízka, Praha 2007, s. 63—72; Týž, *Odpověď na repliku Davida Kalhousa o Kristiánovi*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 1, s. 171—175.

¹⁷⁹ Vhodným podnětem pro započítí takové diskuse je nová publikace *The Benedictines and Central Europe. Christianity, culture, society 800—1300*, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021. Srov. M. Derwich, *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce. Wybrane problemy*, Wrocław 1998.

Seznam literatury

- 1000 let kláštera na Ostrově (999—1999). Sborník příspěvků k jeho hmotné kultuře v raném a vrcholném středověku, ed. V. Brych, D. Stehlíková, Praha 2003.
- Adamus, A., *K dějinám benediktinského opatství v Orlové*, Opava 1923.
- Altman, K., a kol., *Knihy o Rajhradě. Dějiny města od nejstarších dob*, Rajhrad 2014.
- Antonín, R., *Model středoevropského typu středověkého státu jako interpretační problém české a polské medievistiky*, „Historia Slavorum Occidentis“ 2011, 1, 1, s. 65—76.
- Bakala, J., *Orlová do konce středověku*, in: Kolektiv autorů, *Dějiny Orlové*, Orlová 1993, s. 5—13.
- Bakala, J., *Z nejstarších dějin Orlové*, in: Orlová 1223—1973. Z historie a současnosti města, ed. V. Plaček, A. Kristaniová, Orlová — Ostrava 1973, s. 9—26.
- Bakala, J., *Zakládací listina orlovského kláštera falzum?*, „Těšínsko“ 1990, 33, 1, s. 7—9.
- Bastl, O., *Knihy a listiny zrušeného svatojiřského kláštera*, „Documenta Pragensia“ 2004, 23, s. 187—223.
- Baštecká, L., *Pečetě do roku 1526 ve fondech náchodského archivu*, „Stopami dějin Náchodska“ 2001, 7, s. 117—124.
- Benediktini a střed Evropy. Křesťanství, kultura, společnost 800—1300*, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021.
- Benešová, K., *Benediktinský klášter Na Slovanech s kostelem Panny Marie a slovanských patronů. Pokus o revizi názorů na stavební vývoj ve 14. století*, „Umění“ 1996, 44, 2, s. 118—130.
- Bistrický, J., *Poznámka k tzv. zakládací listině třebičského kláštera*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2002, 54, 3, s. 310—315.
- Bistrický, J., *Über Falsifikate böhmischer Gründungsurkunden bis zum Ende des 12. Jahrhunderts*, „Archivmitteilungen“ 1991, 41, 4, s. 186—189.
- Bistrický, J., *Zakládací listiny kláštera Hradiska u Olomouce a počátky české panovnické listiny*, „Vlastivědný věstník moravský“ 1993, 45, 2, s. 131—136.
- Bláha, J., *Několik archeologických úvah k počátkům kláštera Hradisko*, in: *Historická Olomouc 10*, Olomouc 1995, s. 83—92.
- Bláha, R., Sigl, J., *Příspěvek k osídlení Opatovic nad Labem ve 13. století*, „Praehistorica“ 2016, 33, 1—2, s. 55—60.
- Bláhová, M., *Břevnovské zápisy o osídlení polického újezdu. Příspěvek k problematice pamětních zápisů ve 13. století*, „Paginae historiae“ 2014, 22, s. 267—272.
- Bláhová, M., *Funkce a pramenná hodnota pamětních zápisů středověkých církevních institucí. Tak zvaná zakládací listina kláštera Třebičského*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 97—111.
- Bláhová, M., *Historia fundationis monasterii Brevnoviensis*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 147—162.
- Bláhová, M., *Klášteří školy ve středověké Praze*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław 2000, s. 287—294.
- Bláhová, M., *Mezi pamětí a právem. Pamětní zápisy jako historický pramen*, „Sborník archivních prací“ 2018, 68, 1, s. 6—18.
- Bláhová, M., *Sázavské dějepisectví*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 171—188.

- Bláhová, M., *Tradiční zápisy v klášterní historiografii doby přemyslovské*, in: Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám, ed. V. Knoll, Plzeň 2008, s. 55—65.
- Boháč, Z., *Hospodářské zázemí břevnovského kláštera v době předhusitské*, in: Břevnov v českých dějinách, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 54—59.
- Boháč, Z., *Hospodářské zázemí emauzského kláštera v době předhusitské*, „*Mediaevalia Historica Bohemica*“ 1993, 3, s. 239—241.
- Boháč, Z., *K otázce využití zasvěcení kostelů v oboru historické geografie*, „*Československý časopis historický*“ 1968, 16, 4, s. 571—584.
- Boháč, Z., *K počtu řeholníků v předhusitských klášterech*, „*Historická geografie*“ 1997, 29, s. 11—17.
- Boháč, Z., *Ostrov. Tisíciletá historie zmařeného kláštera*, Jílové u Prahy 1999.
- Boháč, Z., *Patrocinia kostelů při nejstarších klášterech a kapitulách v českých zemích*, „*Historická geografie*“ 1970, 5, s. 3—50.
- Boháč, Z., *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na Prahu husitské revoluce (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv)*, „*Folia Historica Bohemica*“ 1984, 7, s. 7—39.
- Boháč, Z., *Středověké kláštery v Čechách a na Moravě v době předhusitské*, „*Historická geografie*“ 1995, 28, s. 137—143.
- Boldan, K., Dragoun, M., Foltýn, D., Marek, J., Uhlíř, Z., *Codex Gigas — Dáblova bible. Tajemství největší knihy světa*, Praha 2007.
- Borkovský, I., *Svatojirská bazilika a klášter na Pražském hradě*, Praha 1975.
- Borovský, T., *Kláštery v čase změny. Několik otázek nad přemyslovským 13. stoletím*, in: M. Wihoda, L. Reitinger a kol., *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely*, Brno 2010, s. 307—318.
- Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997.
- Břicháček, P., Merhautová, A., Sommer, P., *Opatský hrob z doby počátků Ostrova u Davle*, „*Archaeologica Pragensia*“ 2006, 18, s. 45—64.
- Břicháček, P., Richter, M., Sommer, P., *Neobvyklý prvek interiérové výzdoby románské baziliky na Ostrově u Davle*, in: Čechy jsou plné kostelů. Kniha k počtě PhDr. Anežky Merhautové, DrSc., ed. M. Studničková, Praha 2010, s. 199—207.
- Bubeník, J., *Doplňky k obrazu osídlení Sázavy a jejího okolí v období počátků kláštera*, „*Sázavsko*“ 2007, 13, s. 50—53.
- Bubeník, J., *K topografii původní pozemkové držby sázavského kláštera*, „*Sborník vlastivědných prací Podblanicka*“ 1975, 16, s. 295—302.
- Bubeník, J., *Nejstarší osídlení a počátky dějin Sázavy*, „*Sázavsko*“ 1993, 1, s. 26—37.
- Bubeník, J., *O vzdělání sv. Prokopa. K jubileu roku 2004 (alternativní výklad)*, „*Sázavsko*“ 2004, 11, s. 4—15.
- Bujnoch, J., *Die Benediktinerklöster der böhmischen Länder im Hussitensturm*, in: Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, ed. J. Hofmann, St. Ottilien 1993, s. 341—355.
- Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005.
- Czechowicz, B., „*In latinam et slavonicam linguas*“. *Fundacja benedyktyńska w Oleśnicy z 1380 roku i jej lubiąski kontekst*, „*Miscellanea Oleśnickie*“ 2015, 1, 1, s. 28—33.
- Čechura, J., *Břevnov a Strahov na počátku 15. století*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, ed. M. Polívka, M. Svatoš, Praha 1992, s. 35—45.
- Čechura, J., Ryantová, M., *Hospodářství kláštera Břevnov na počátku 15. století*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 197—206.

- Čechura, J., Ryantová, M., *Urbář klášteřa Břevnov z roku 1406*, „Časopis Národního muzea, řada A — historická“ 1992, 161, 3—4, s. 79—107.
- Čížek, J., *Městské opevnění Broumova v archivních pramenech*, „Stopami dějin Náchodska“ 1995, 1, s. 17—28.
- Čížek, J., Slavík, J., *Systém vojenského zajištění benediktinského majetku na Broumovsku a Počlicku*, „Dissertationes historicae“ 2002, 7, s. 71—82.
- Čižmář, Z., Kohoutek, J., *K nejstaršimu raně středověkému osídlení bývalého Klášteřa Hradisko u Olomouce*, in: Z pravěku do středověku. Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Vladimíra Nekudy, DrSc., ed. P. Michna, R. Nekuda, J. Unger, Brno 1997, s. 279—288.
- Čižmář, Z., Kohoutek, J., *Předběžná zpráva o výzkumu klášteřa Hradisko v Olomouci v roce 1996*, „Archaeologia historica“ 1998, 23, s. 335—352.
- Čurda, T., *Rodinné domy na opatovickém klášteřišti aneb jeden z posledních příběhů klášteřa opatovického*, „Východočeský sborník historický“ 2015, 27, s. 45—65.
- De Vogüé, A., *Čtyři statě o řeholi svatého Benedikta* (=Benediktinské sešity 2), Praha b. d.
- De Vogüé, A., *Mnišská komunita* (=Benediktinské sešity 3), Praha b. d.
- Der heilige Prokop, Böhmen und Mitteleuropa*, ed. P. Sommer, Praha 2005.
- Derwich, M., *Benedyktyni a bitwa pod Legnicą (O średniowiecznych dziejach prepozytury w Legnickim Polu oraz benedyktynach i benedyktynkach w Legnicy, Śródzie Śląskiej tu-dzież w Krzeszowie)*, „Śląski Labirynt Krajoznawczy“ 1991, 3, s. 27—37.
- Derwich, M., *Benedyktyni czescy na Śląsku. Z badań nad kontaktami między benedyktynami polskimi i czeskimi w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, in: Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, ed. I. Hlaváček, J. Hrdina, J. Kahuda, E. Doležalová, Praha 1998, s. 109—133.
- Derwich, M., *Fundacja benedyktyńskiej prepozytury w Legnickim Polu*, in: Bitwa legnicka. Historia i tradycja, ed. W. Korta, Wrocław, Warszawa 1994, s. 319—329.
- Derwich, M., *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce. Wybrane problemy*, Wrocław 1998.
- Derwich, M., *Zarys dziejów benedyktynów i benedyktynek na Śląsku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka“ 1998, 53, 3—4, s. 435—456.
- Devět století klášteřa v Kladrubech 1115—2015*, ed. K. Nováček, M. Kubatová Pitrová, České Budějovice 2017.
- Dolista, K., *Ještě k listinám hradištského klášteřa z roku 1078*, „Československý časopis historický“ 1971, 19, 1, s. 111—118.
- Dragoun, Z., *Archeologický výzkum Na Slovanech v roce 1976*, „Staletá Praha“ 1980, 10, s. 108—112.
- Dragoun, Z., Merhautová, A., Sommer, P., *Stavební podoba břevnovského klášteřa ve středověku*, in: Milénium břevnovského klášteřa (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 67—137.
- Dragoun, Z., Preiss, P., Sommer, P., *Břevnovský klášteř*, Praha 1993.
- Dudík, B., *Geschichte des Benediktiner-Stiftes Raygern im Markgrafthum Mähren. Band I. Von der Gründung des Stiftes bis zum Ende der Hussitenstürme (1048—1449)*, Brünn 1849.
- Dudík, B., *Geschichte des Benediktiner-Stiftes Raygern im Markgrafthum Mähren. Band II. Vom Ende der Hussitenstürme bis in die Gegenwart (1449—1848)*, Wien 1868.
- Duškova, S., *Listinný poklad břevnovského klášteřa z doby vlády Přemysla Otakara II.*, in: Milénium Břevnovského klášteřa (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 139—145.
- Dvořáčková-Malá, D., *Familiares regis. Duchovenstvo na dvoře Václava II.*, in: Od knížat ke králům. Sborník k šedesátým narozeninám profesora Josefa Žemličky, ed. E. Doležalová, R. Šimůnek, D. Dvořáčková-Malá, A. Pořízka, Praha 2007, s. 165—176.

- Dziechciarz, R., *Fundacja opactwa w Orłowej w księstwie cieczyńskim*, „Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Historie“ 2002, 9, 2002, s. 5—16.
- Elbel, P., *Hospodářské zázemí kláštera Hradiště u Olomouce v 11. a 12. století*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 39—56.
- Emauzi. Benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy*, ed. K. Benešová, K. Kubínová, Praha 2008.
- Europas Mitte um 1000. Band I*, ed. A. Wiczorek, J. Fried, M. Müller-Wille, Stuttgart 2000.
- Fiala, Z., *K otázce funkce našich listin do konce 12. století*, „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada C“ 1960, 9, 7, s. 5—34.
- Fiala, Z., *K počátkům listin v Čechách*, „Sborník historický“ 1953, 1, s. 27—45.
- Fišer, R., *K počátkům třebíčského kláštera (Poznámky k tzv. falzu zakládací listiny)*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 85—95.
- Fišer, R., *Klášter uprostřed lesa. Dvě studie o třebíčském benediktinském opatství*, Brno 2001.
- Fišer, R., *Třebíč. Z historie benediktinského opatství*, Třebíč 2004.
- Foltýn, D. a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.
- Foltýn, D., *Celly a proboštství kláštera sv. Jana Křtitele na Ostrově. Zamyšlení nad problematikou benediktinských pobočných domů v raně středověkých Čechách*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 277—289.
- Foltýn, D., *Patronátní kostely Sázavského kláštera — příspěvek k úvahám o genezi předhusitského klášterního panství*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005 s. 153—162.
- Friedrich, G., *Český diplomatář a jeho program*, „Český časopis historický“ 1900, 6, 3, s. 223—243.
- Friedrich, G., *O dvou nejstarších listinách kláštera rajhradského*, in: *Sborník prací historických k 60. narozeninám dvor. rady Prof. Dra Jaroslava Golla*, ed. J. Bidlo, G. Friedrich, K. Krofta, Praha 1906, s. 72—80.
- Friedrich, G., *O privilegii papeže Jana XV. daném r. 993 klášteru Břevnovskému*, „Český časopis historický“ 1905, 11, 1, s. 12—21.
- Frolík, J., *Archeologický výzkum na klášteřišti u kostela sv. Markéty v Podlažicích*, „Muzejní a vlastivědná práce — Časopis Společnosti přátel starožitností“ 2005, 43 (113), 4, s. 238—239.
- Frolík, J., Musil, J., Netolický, P., *Stavební podoba zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích*, in: *Dějiny staveb 2010, Plzeň 2011*, s. 39—50.
- Frolík, J., *Zlomek akvamaniie ze zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích (okr. Chručim)*, „Archeologie západních Čech“ 2014, 7, s. 144—149.
- Górny, M., *Między Marksem a Palackým. Historiografia w komunistycznej Czechosłowacji*, Warszawa 2001.
- Graus, F., *Böhmen zwischen Bayern und Sachsen. Zur böhmischen Kirchengeschichte des 10. Jahrhunderts*, „Historica“ 1969, 17, s. 5—42.
- Graus, F., *Slovanská liturgie a písemnictví v přemyslovských Čechách 10. století*, „Československý časopis historický“ 1966, 14, 4, s. 473—495.
- Havel, D., *Glosy a jejich role při odhalování nejstarší vrstvy břevnovského skriptoria*, „Studia Historica Brunensia“ 2013, 60, 1—2, s. 25—39.
- Havel, D., *K benediktinskému skriptoriu v Klášterním Hradisku u Olomouce ve 12. století. Metodická sonda*, in: *Campana codex civitas. Miroslao Flodr octogenario*, ed. F. Novák, Brno 2009, s. 136-176.
- Havel, D., *K počátkům písemné kultury rajhradského kláštera*, in: J. Pavelková a kol., *Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 30—59.

- Havel, D., *Nález zlomku Řehole sv. Benedikta z 11. století v pražském Klementinu*, in: *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k počtě Jany Nechutové*, ed. H. Krmičková, A. Pumprová, D. Růžičková, L. Švanda, Brno 2006, s. 345—355.
- Havel, D., *Nejstarší rajhradská pamět v diplomatických pramenech*, in: D. Havel a kol., *An vědy a umění miloval: milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 14—16, 93—94, 151—152.
- Havel, D., *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích. Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*, Brno 2018.
- Havel, D., *Počátky rajhradské knihovny a skriptoria*, in: D. Havel a kol., *An vědy a umění miloval: Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 26—30, 101—102, 158—159.
- Havel, D., *Rukopisy a listiny z doby episkopátu Jindřicha Zdíka*, in: Jindřich Zdík (1126—1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy, ed. J. Hrbáčová, Olomouc 2009, s. 78—87.
- Hejhal, P., Šrámek, J., *Glosy k raně středověkým dějinám Želiva*, in: *Archeologie východních Čech. Supplementum 1. Sborník k počtě Jiřího Kalfersta*, ed. M. Novák, P. Burgert, Hradec Králové 2014, s. 87—92.
- Hejna, A., *Archeologický výzkum románské klášterní basiliky v Teplicích*, „Archeologické rozhledy“ 1956, 7, s. 171—176, 188—190, 193—194, 294, 300—301.
- Hejna, A., *Basilika v Teplicích*, „Umění“ 1960, 8, 1—6, s. 217—230.
- Hejna, A., *Ke stavební minulosti břevnovského kláštera*, „Památky archeologické“ 1956, 47, 1, s. 151—166.
- Hejna, A., *Příspěvek k počátkům osídlení Břevnova*, „Archaeologia Pragensia“ 1984, 5, 1, s. 103—111.
- Hilpisch, S., *Cluny a ostatní středověké mnišské reformy (=Benediktinské sešity 11)*, Praha b. d.
- Hilpisch, S., *Od Benedikta z Nursie po Benedikta z Anianu (=Benediktinské sešity 10)*. Praha b. d.
- Hlaváček, I., *Co a jak se událo či neudálo v Broumově před šesti sty lety?*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k počtě Jiřího Kuthana*, ed. J. Royt, M. Ottová, A. Mudra, České Budějovice 2005, s. 77—88.
- Hlaváček, I., *Die Landklöster und Stadt in Böhmen bzw. in Prag bis zur hussitischen Revolution*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław 2000, s. 61—69.
- Hlaváček, I., *Kláštery a jejich školství v Čechách v době předhusitské*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole, Wrocław 1996, s. 241—246.
- Hlaváček, I., *Knihy a knihovny v českém středověku (Studie k jejich dějinám do husitství)*, Praha 2005.
- Hlaváček, I., *Příspěvky k starším dějinám knihovny břevnovského kláštera (Od nejstarších dob do roku 1420)*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 53—65.
- Hledíková, Z., *Nejstarší břevnovský rukopis*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 41—52.
- Hledíková, Z., *Benediktini v českých zemích ve středověku*, in: *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 7—24.
- Hledíková, Z., *České církevní dějiny středověku od r. 1945*, in: *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*, ed. L. Jan, Brno 2001, s. 18—38.

- Hledíková, Z., *České, moravské a slezské kláštery v kontaktu s kurií v letech 1305–1342*, in: *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław 2000, s. 623–630.
- Hledíková, Z., *Kalendáře rukopisů kláštera sv. Jiří*, „Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, Z pomocných věd historických“ 1988, 8, 2, s. 35–79.
- Hledíková, Z., *Poznámka k svatojiřskému skriptoriu kolem roku 1300*, „Documenta Pragensia“ 1990, 10, 1, 1990, s. 31–49.
- Hledíková, Z., *Svatojiřské kalendáře abatyše Kunhuty*, „Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica, Z pomocných věd historických“ 1991, 9, 2, s. 61–81.
- Horák, F., *Klásterní knihovny v českých zemích*, „Knihovna“ 1966, 6, s. 219–270.
- Hosák, L., *Kritické poznámky k moravské středověké analistice*, „Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci, řada historická“ 1955, 2, s. 78–82.
- Hrdina, J., „*Spirituální konkurence“ mezi pražskými kapitulami a kláštery na přelomu 14. a 15. století*, in: *Documenta Pragensia Supplementa II. Kapituly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku*, ed. J. Hrdina, M. Maříková, Praha 2011, s. 137–149.
- Hrubý, V., *Falsa Břevnovská*, „Český časopis historický“ 1920, 26, 1–4, s. 94–126.
- Huňáček, V., *Ostrov mezi Břevnovem a Sázavou*, in: *Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999)*, ed. L. Polanský, J. Sláma, D. Třeštk, Praha 2000, s. 71–84.
- Charvát, P., *Codex Gigas a jeho martyrologium*, in: *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 46–48.
- Charvát, P., *Podlažické sestry dvanáctého století v zápisech Codexu Gigas*, „Archeologie východních Čech“ 2015, 10, s. 99–105.
- Charvátová, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420. Díl I. Fundace 12. století*, Praha 1998.
- Charvátová, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420. Díl II. Kláštery založené ve 13. a 14. století*, Praha 2002.
- Charvátová, K., *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420. Díl III. Kláštery na hranici a za hranicemi Čech*, Praha 2009.
- Chotěbor, P., Sommer, J., Příbyl, V., *Sv. Gothard ve Slaném v proměnách věků, 1137–2007*, Slaný 2007.
- Jan, L., *Budování monarchie českých Přemyslovců. Postřehy a úvahy*, in: M. Wihoda, L. Reitinger a kol., *Proměna středovýchodní Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely*, Brno 2010, s. 117–136.
- Jan, L., *Hereditas, výsluha, kastelanie. Několik poznámek k terminologii a metodologii současné historiografie přemyslovského období*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 2, s. 461–472.
- Jan, L., *K nejnovější literatuře o sv. Prokopovi a sázavském klášteře*, „Český časopis historický“ 2009, 107, 2, s. 371–384.
- Jan, L., *K některým problémům středověkých církevních dějin na Moravě*, in: *České církevní dějiny ve druhé polovině 20. století*, ed. L. Jan, Brno 2001, s. 39–48.
- Jan, L., *Počátky benediktinů na Moravě a rajhradský klášter*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 19–27.
- Jan, L., *Skrytý půvab „středoevropského modelu“*, „Český časopis historický“ 2008, 106, 4, s. 873–902.
- Jan, L., *Václav II. a struktury panovnické moci*, Brno 2006.
- Jež, R., *I v paměti máme, když jsi o téhož opata orlovského na Hradě pražském s námu austně mluvil... K sekularizaci církevních majetků na Těšínsku v počátcích reformace*, in: *Trzysty lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim*, ed. R. Czyż, W. Gójniczek, D. Spratek, Cieszyn 2010, s. 36–66.

- Jež, R., *Zanik klasztoru benedyktyńskiego w Orlovej w drugiej połowie XVI wieku*, „Kalendarz Śląski 2010“ 2009, 46, s. 123—127.
- Jiroušek, B. a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie (Kapitoly z historiografie 20. století)*, České Budějovice 2008.
- Kadlec, J., *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, Praha 1990.
- Kadlec, J., *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*, Řím 1968.
- Kadlec, J., *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*, Praha 2000.
- Kalhous, D., *Creating bonds, creating memories. Monasteries Kladruby and Opatovice in twelfth century and their forgeries*, „*Studia historica Brunensia*“ 2018, 65, 1, s. 37—50.
- Kalhous, D., *K historické metodě aneb opět nad pravostí Kristiánovy legendy*, „*Časopis Matice moravské*“ 2009, 128, 1, s. 177—183.
- Kalhous, D., *K otázce počátků břevnovského kláštera*, „*Časopis Matice moravské*“ 2015, 134, 1, s. 207—213.
- Kalhous, D., *Kristian und Grossmähren*, in: *Die frühmittelalterliche Elite bei den Völkern des östlichen Mitteleuropas*, ed. P. Kouřil, Brno 2005, s. 25—33.
- Kalhous, D., *Kristiánova legenda v souřadnicích dějin 10. a 11. století*, in: *Pierwsze polsko-czeskie forum młodych mediewistów*, ed. J. Dobosz, J. Kujawiński, M. Matla-Kozłowska, Poznań 2007, s. 57—66.
- Kalhous, D., *Legenda Christiani and modern historiography*, Leiden, Boston 2015.
- Kalhous, D., *Model státu středoevropského typu: Koncept na pomezí tradice a inovace (Ke kontinuitě a diskontinuitě v českém dějepisectví po r. 1948)*, „*Forum Historiae*“ 2014, 8, 2, s. 159—173.
- Kalhous, D., *Slovanské písemnictví a liturgie 10. a 11. věku*, „*Český časopis historický*“ 2010, 108, 1, s. 1—33.
- Kalhous, D., *Státnost v Kristiánově legendě. K roli tradice při formování přemyslovského státu*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku. Problémy — názory — otázky*, ed. M. Wihoda, D. Malaták, Brno 2006, s. 135—154.
- Kalhous, D., *Znovu o Kristiána: replika*, „*Časopis Matice moravské*“ 2007, 126, 2, s. 411—417.
- Karasová, H., *Archeologický výzkum v areálu bývalého benediktinského kláštera v Třebíči v letech 1959—1960*, „*Sborník Československé společnosti archeologické*“ 1963, 3, s. 740—741.
- Karel IV. a Emauzy. *Liturgie, text, obraz*, ed. K. Kubinová, Praha 2017.
- Kohoutek, J., *Výzkum benediktýnského kláštera Hradisko u Olomouce*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 211—217.
- Kolár, J., *Kodex gigas a otázka jeho semiotické interpretace*, „*Český časopis historický*“ 1991, 89, 5—6, s. 662—676.
- Kolektiv autorů, *Libellus — Database of Central European Medieval Monasteries* <<https://www.libellus.cz>>
- Kopal, P., *Sázavský klášter jako středisko tzv. staroslověnské liturgie*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005 s. 141—144.
- Kovář, M., Bláha, R., *Nové poznatky o gotické výstavbě benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem a identifikace Hradecko-opatovického raně gotického hutního okruhu*, In: *Devět století kláštera v Kladrubech 1115—2015*, ed. K. Nováček, M. Kubatová Pitrová, České Budějovice 2017, s. 271—292.
- Kovář, M., *K problematice raně gotických přestaveb Břevnovského, Sázavského a Strahovského kláštera*, „*Průzkumy památek*“ 2005, 12, 2, s. 184—191.
- Kovář, M., *Raně gotická architektura benediktinského kláštera v Břevnově*, Praha 2010.

- Kovář, M., *Trojprutá klenební žebra z českých klášterů — materiál, „Sborník Muzea středního Posázaví v Ratajích nad Sázavou a Archeologické společnosti při Katedře archeologie Západočeské univerzity v Plzni“* 2003, 2, s. 113—116.
- Králík, O., *Nová fáze sporů o slovanskou kulturu v přemyslovských Čechách*, „Slavia“ 1968, 37, s. 474—494.
- Králík, O., *Sázavské písemnictví XI. století*, Praha 1961.
- Krásł, F., Ježek, J., *Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu*, Praha 1898.
- Krásł, F., *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*, Praha 1895.
- Křečková, J., *Falzum pečeti knížete Vladislava I. u zakládací listiny kladrubského kláštera*, „Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, Z pomocných věd historických“ 2002, 16, 1—2, s. 177—183.
- Křivánek, R., Frolík, J., Musil, J., *Geofyzikální průzkum areálu zaniklého benediktinského kláštera v Podlažicích*, in: Co můj kostel má, nemůže kníže odnít. Věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu, ed. E. Doležalová, P. Meduna, Praha 2011, s. 129—137.
- Křivská, A., *Listina opata Jaroslava II. ze 13. 7. 1318 — okno do dějin zaniklého vilémovského konventu a nejstarší historie vesnic v jeho okolí*, „Havlíčkobrodsko“ 2010, 24, s. 171—186.
- Kubík, V., *K proměně významu benediktinských skriptorií v latinské Evropě a u nás v kontextu ostatních druhů umění (600–1300)*, in: Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013, s. 90—135.
- Kubín, P., *Byla kanonizace sv. Prokopa pouhou fikcí? K otázce datování Vita s. Procopii Minor*, in: Z plnosti Kristovy. Sborník k devadesátinám Oto Mádra, ed. E. Krumpholtz, J. Poláková, C. V. Pospíšil, Praha 2007, s. 222—230.
- Kubín, P., *Byla mladá středověkou světicí?*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2016, 8, 1, s. 133—135.
- Kubín, P., *Kanonizace svatého Prokopa v 1204*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, ed. P. Sommer, Praha 2006 s. 104—116.
- Kubín, P., *Odpověď na repliku Davida Kalhouse o Kristiánovi*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 1, s. 171—175.
- Kubín, P., *Saint Procopius of Sázava between Reality and Fiction*, „Revue Mabillon“ 2016, 88, 27, s. 49—81.
- Kubín, P., *Sedm přemyslovských kultů*, Praha 2011.
- Kubín, P., *Sind die ersten Mönche nach Böhmen auf dem Kloster St. Bonifatius und Alexius auf dem Aventin gekommen?*, „Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte“ 2013, 108, 3—4, s. 192—206.
- Kubín, P., *Svatořečení a jeho chápání v raně středověkých Čechách*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII—XV., ed. P. Krafl, Praha 2008, s. 139—144.
- Kubín, P., *Svatý Vintř a jeho kult*, „Vlastivědný sborník Muzea Šumavy“ 2014, 8, s. 139—166.
- Kubín, P., *Svatý Vintř. Poustevník, kolonizátor a diplomat*, Praha 2016.
- Kubín, P., *The Beginnings of the Earliest Benedictine Monasteries in Central Europe Seen Through the Eyes of Medieval Monastery Tradition*, in: The Benedictines and Central Europe. Christianity, culture, society 800—1300, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021, s. 246—256.
- Kubín, P., *Založil břevnovský klášter opravdu sv. Vojtěch?*, in: Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013, s. 27—40.
- Kubín, P., *Znovu o Kristiána*, in: Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, ed. E. Doležalová, R. Šimůnek, D. Dvořáčková-Malá, A. Pořízka, Praha 2007, s. 63—72.

- Kubínová, K., ... *et cum iussisset turbam discumbere supra faenum (Mt 14,19). Zázračné nasycení zástupů v ambitu Emauzského kláštera v Praze*, in: Žena ve člunu. Sborník Hany J. Hlaváčkové, ed. K. Horníčková, M. Šroněk, Praha 2007, s. 111—119.
- Kubínová, K., *Emauzský cyklus. Ikonografie středověkých nástěnných maleb v ambitu kláštera Na Slovanech*, Praha 2012.
- Kubů, E., *Pozemková držba kláštera kladrubského v době předhusitské (do r. 1420)*, „Historická geografie“ 1979, 18, s. 205—232.
- Kurka, J., *Archidiakonáty kouřimský, boleslavský, hradecký a diecese litomyšlská (Místopis církevní do r. 1421)*, Praha 1914.
- Kurka, J., *Začátky klášterů sázavského, opatovského, podlažského, svatopolského a sezemského*, Praha 1913.
- Kuthan, J., *Benediktinské kláštery střední Evropy a jejich architektura*, Praha 2014.
- Livorová-Merhautová, A., Richter, M., Sršeň, L., *Architektonické zlomky ostrovského kláštera*, „Sborník Národního muzea v Praze, řada A — historická“ 1980, 34, 1—2, s. 1—105.
- Macháček, J., *Středoevropský model a jeho archeologické testování*, „Český časopis historický“ 2008, 106, 3, s. 598—626.
- Machilek, F., *Monastische Beziehungen und Reformbestrebungen der Benediktiner in den böhmischen Länder bis zum Beginn der hussitischen Revolution*, in: Fides — Theologia — Ecclesia. Festgabe für Ernst Ludwig Grasmück, N. Jung, F. Machilek, S. Seit, Frankfurt am Main 2012, s. 123—163.
- Malá, D., *Skladba pražského dvora za vlády Václava II.*, „Mediaevalia Historica Bohemica“ 2003, 9, s. 97—163.
- Maráz, K., *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Připomenutí historie a současný stav*, „Slovenská archivistika“ 2007, 42, 2, s. 78—91.
- Marek, J., *Sto roků časopisu*, „Český časopis historický“ 1996, 94, 1, s. 1—13.
- Merhautová, A., *Bazilika sv. Jiří na Pražském hradě*, Praha 1966.
- Merhautová, A., *Raně středověká architektura v Čechách*, Praha 1971.
- Merhautová, A., Třeštíková, D., *Románské umění v Čechách a na Moravě*, Praha 1984.
- Měřínský, Z., *Církevní instituce na Moravě a historické pozadí vzniku třebičského kláštera*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002 s. 57—83.
- Milénium břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993.
- Mlateček, K., *Einige Bemerkungen zum Niedergang des Benediktinerinnenklosters Pustiměř*, in: *Leben und Alltag in böhmisch-mährischen und niederösterreichischen Klöstern in Spätmittelalter und Neuzeit*, ed. H. Specht, T. Černušák, Brno, St. Pölten 2011, s. 266—275.
- Mlateček, K., *Majetková situace pustiměřského kláštera v období po husitské revoluci*, „Paginae historiae“ 2014, 22, 2, s. 371—378.
- Mlateček, K., Mlatečková, M., *Uherčice*, Uherčice 2002.
- Mlčák, L., *Ostatky přemyslovských zakladatelů kláštera na Hradisku u Olomouce. K 940. výročí vysvěcení kláštera*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2018, 70, 2, s. 115—123.
- Modráková, R., *Odras dvorského prostředí v klášteře benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě ve 13.-14. století*, in: *Dvory a rezidence II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, ed. D. Dvořáčková-Malá, J. Zelenka, Praha 2008, s. 459—469.
- Modráková, R., *Pisemnosti abatyšů kláštera sv. Jiří na Pražském hradě ve 13.—14. století. Nazačení úzkých hranic mezi diplomatikou a kodikologií*, in: *Pragmatické písemnosti v kontextu správním a právním*, ed. Z. Hojda, H. Pátková, Praha 2008, s. 55—72.
- Modráková, R., *Úřad abatyšů kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě v období 13.—14. století*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII—XV*, ed. P. Krafl, Praha 2008, s. 580—588.

- Musil, F., *Kolonizace Policka a Broumowska a břevnovská klášterní falza*, „Historická geografie“ 2016, 42, 2, s. 137—168.
- Musil, F., *Z dějin broumovského děkanátu*, „Krkonoše — Podkrkonoší“ 2012, 20, s. 317—331.
- Musílek, M., Kovář, M., *Benediktinské opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově. Příspěvek k historii a stavební podobě „zapomenutého“ kláštera pod Železnými horami*, „Časopis Společnosti přátel starožitností“ 2009, 117, 3, s. 157—183.
- Nohejlová, E., *Příběhy kláštera opatovického*, Praha 1925.
- Nováček, K., Adámek, J., *Kladrubský klášter 1115—1421. Osídlení, architektura, artefakty*, Plzeň 2010.
- Nováček, K., Petr, L., *Praepositura in solitudo: Ostrovská cella Baštiny (Teslín) a archeologie nejmenších řádových založení*, „Archeologické rozhledy“ 2009, 61, 2, s. 285—302.
- Nový, R., *Diplomatické poznámky k donačním listinám českých klášterů a kapitul do konce 12. století*, „Studia Mediaevalia Pragensia“ 1991, 2, s. 125—146.
- Nový, R., *Ostrovské urbáře z let 1388 a 1390 (K situaci venkovského lidu v době předhusitské)*, „Sborník Národního muzea v Praze, řada A — historická“ 1961, 15, 1, s. 1—44.
- Nový, R., *Předhusitský Břevnov*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 207—217.
- Nový, R., *Studie o předhusitských urbářích I*, „Sborník historický“ 1965, 13, s. 5—64.
- Obšusta, P., *Třebíčské benediktinské opatství a jeho odraz v archeologických pramenech*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 219—229.
- Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu*, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013.
- Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800—1300*, ed. J. Klípa, V. Vlnas, Praha 2014.
- Oulíková, P., *Konventní pečeti svatojiřského a břevnovského kláštera v Praze*, „Paginae historiae“ 2016, 24, s. 219—232.
- Pacovský, K., *Kult první svatojiřské abatyše ve středověku*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2016, 8, 1, s. 125—132.
- Pacovský, K., *Úloha svatojiřských abatyší při korunovacích českých královen*, „Folia Historica Bohemica“ 2017, 32, 1—2, s. 151—178.
- Pařez, J., *Neznámá listina Vladislava Jagellonského pro Ostrovský klášter z roku 1478*, „Bibliotheca Strahoviensis“ 1996, 2, s. 61—68.
- Pátková, H., *Karel Jaromír Erben a jeho Regesta*, in: *Karel Jaromír Erben a úloha paměťových institucí v historických proměnách*, ed. K. Piorecká, I. Navrátil, Semily 2011, s. 63—71.
- Pauk, M. R., *Działalność fundacyjna możnowładztwa czeskiego i jej uwarunkowania społeczne (XI—XIII wiek)*, Kraków, Warszawa 2000.
- Pavelková, J., *Exkurs do sfragistiky rajhradského kláštera*, in: *D. Havel a kol., An vědy a umění miloval: Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 17—25, 95—100, 153—157.
- Pehal, Z., *Fragment tympanální plastiky z Vilémova-Kláštera, okr. Havlíčkův Brod*, „Zpravodaj muzea v Hradci Králové“ 2007, 33, s. 178—182.
- Pehal, Z., *Nejnovější poznatky k vilémovskému klášteru a jeho půdorysu*, „Archeologické výzkumy na Vysočině“ 2011, 2, s. 24—38.
- Piša, V., *Břevnov v raném středověku. K stavebnímu a výtvarnému vývoji benediktinského kláštera*, „Umění“ 1990, 38, 6, s. 481—503.
- Piša, V., *Raně středověký Břevnov — odraz vztahů Čech k Itálii*, in: *Itálie, Čechy a střední Evropa*, ed. J. Homolka, Praha 1986, s. 45—87.
- Piša, V., *Raně středověký Břevnov: odraz vztahů Čech k Evropě*, „Sborník Národního muzea, řada A — historie“ 1985, 39, 3—4, s. 183—192.

- Píša, V., *Zu den Anfängen des ersten Benediktinerklosters in Böhmen*, in: Bohemia Sacra. Das Christentum in Böhmen 973—1973, F. Seibt, Düsseldorf 1974, s. 475—480.
- Ploček, V., *Svatojiršské skriptorium*, „Documenta Pragensia“ 1990, 10, 1, s. 23—29.
- Pražák, J., *Břevnovská deperdita z doby přemyslovské*, „Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, řada C“ 1960, 9, 7, s. 109—123.
- Pražák, J., *Nejstarší kodex břevnovské knihovny*, in: Výbor kodikologických a paleografických rozprav a studií, ed. P. Stanislav, Praha 2006, s. 115—118.
- Pražák, J., *Privilegium pervetustum Boleslai*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 13—24.
- Pražák, J., *Rozšíření aktů v přemyslovských Čechách. K počátkům české listiny*, in: Collectanea opusculorum ad iurus historiarum spectantium Venceslao Vaněček septuagenario ad amicis discipulisque oblata — Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám, ed. K. Malý, Praha 1975, s. 29—40.
- Reichertová, K. a kol., *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*, Praha 1988.
- Reichertová, K., *Probošství ostrovského kláštera na vrchu Velízu*, „Památky archeologické“ 1985, 76, 1, s. 168—183.
- Reitinger, L., *König Vratislav II. von Böhmen (†1092) in der Erinnerung des Klosters Pegau*, „Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters“ 2017, 73, 2, s. 481—526.
- Reitinger, L., *Král Vratislav v paměti kláštera Pegau*, in: Memoria et damnatio memoriae ve středověku, ed. M. Nodl, P. Węcowski, Praha 2014, s. 29—69.
- Reitinger, L., *Královské insignie z kláštera Pegau a „obětování korun“*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2012, 4, 2, s. 169—206.
- Reitinger, L., *Nekrologia kláštera Pegau. Pozapomenuté svědectví o Přemyslovcích (nejen) Kosmova věku*, in: M. Wihoda, L. Reitinger a kol., Proměna středověčného Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely, Brno 2010, s. 372—415.
- Richter, D., *Hospodářské postavení vrchlabského probošství benediktinského kláštera v Opatovicích nad Labem na přelomu 14. a 15. století (hypotéza)*, „Krkonoše — Podkrkonoší“ 2016, 22, s. 331—346.
- Richter, M., *Hradištko u Davle — městečko ostrovského kláštera*, Praha 1982.
- Richter, M., Merhautová, A., Břicháček, P., Sommer, P., *Bazilika s první jižní kaplí ostrovského kláštera*, „Umění“ 1990, 38, 3, s. 185—195.
- Richter, V., *Dvě románské stavby na třebíčském klášterství*, „Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských“ 1956, 1, s. 102—112.
- Royt, J., *Ikonografie sv. Prokopa*, in: Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005, s. 195—212.
- Royt, J., *Kult a ikonografie světců uctívaných v benediktinských kláštorech v Čechách*, in: Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu, ed. M. Jarošová, R. Lomičková, Praha 2013, s. 41—89.
- Royt, J., *Poustevník Vintíř (Poznámky k hagiografii, kultu a ikonografii světce)*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 258—278.
- Růžička, J., *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, ed. O. Koupil, Praha 2013.
- Ryba, B., *Nejstarší katalog rukopisů kláštera opatovického*, „Studie o rukopisech“ 1970, 9, s. 67—73.
- Rychterová, P., *Aufstieg und Fall des Přemyslidenreiches. Erforschung des böhmischen Früh- und Hochmittelalters in der gegenwärtigen tschechischen Mediävistik*, „Zeitschrift für historische Forschung“ 2007, 34, 4, s. 629—647.

- Rychterová, P., *Koncepce mnišství v nejstarších prokopských legendách*, in: *Colloquia Mediaevalia Pragensia 3. Historia monastica I*, ed. D. Foltýn, K. Charvátová, P. Sommer, Praha 2005 s. 145—152.
- Sigl, J., *K osídlení nejbližšího zázemí kláštera v Opatovicích nad Labem ve světle nových archeologických průzkumů*, „Východočeský sborník historický“ 1992, 2, s. 33—44.
- Sigl, J., Vokolek, V., *Archeologický výzkum v Opatovicích n. L. v květnu až červenci 2003*, „Zpravodaj muzea v Hradci Králové“ 2004, 30, s. 135—140.
- Sigl, J., Vokolek, V., *Další dvě sezóny výzkumu v Opatovicích n. L., okr. Pardubice*, „Zpravodaj muzea v Hradci Králové“ 2005, 31, s. 186—191.
- Skupien, M., *Ekonomické zázemí benediktinského probošství v Březové*, „Vlastivědné listy Slezska a severní Moravy“ 2005, 31, 2, s. 1—6.
- Skutil, J., *Raně středověký Rajhrad a jeho místní i funkční proměny*, „Historická geografie“ 1983, 21, s. 235—253.
- Sláma, J., *O údajném svatovojtěšském založení kostela sv. Jiří v Plzni-Doubravce*, „Minulosti západočeského kraje“ 2001, 36, s. 7—14.
- Sláma, J., *Svatý Prokop — život v legendě a ve skutečnosti*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 99—103.
- Slavík, J., *Broumov: Hrad a probošství břevnovského kláštera*, in: *Devět století kláštera v Kladrubech 1115—2015*, ed. K. Nováček, M. Kubatová Pitrová, České Budějovice 2017, s. 257—270.
- Slavík, J., *Nové poznatky o stavebním vývoji kláštera v Broumově před barokní přestavbou*, in: *Gotické a raně renesanční umění ve východních Čechách 1200—1550*, ed. I. Hlobil, M. Dospěl, Hradec Králové 2014, s. 18—32.
- Slavík, J., *Opevnění severní strany Broumova v pozdním středověku*, in: *Dějiny staveb 2016*, Plzeň 2016, s. 183—194.
- Slovanský klášter Karla IV. Zbožnost, umění, vzdělanost*, ed. K. Kubínová, Praha 2016.
- Smetánka, Z., *Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech*, Praha 1987.
- Smetánka, Z., *Výzkum na předklášterním Ostrůvku v Opatovicích nad Labem*, „Archeologické rozhledy“ 1967, 19, s. 471—477.
- Smolová, M., *Arengy listin rajhradského kláštera do roku 1421*, in: J. Pavelková a kol., *Milovníci a mecenáši věd a umění v řeholním rouše*, Brno 2014, s. 60—75.
- Smolová, V., *Benediktinské probošství na Teslíně*, „Podbrdsko“ 2007, 14, s. 7—32.
- Somer, T., *Patronátní kostely vilémovského kláštera ve druhé polovině 14. a na počátku 15. století*, „Havlíčkobrodsko“ 2013, 27, s. 7—53.
- Somer, T., Šrámek, J., *Historie benediktinského opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově (1160—1541)*, Praha 2010.
- Somer, T., Šrámek, J., Kovář, M., *Benediktinské opatství ve Vilémově. Dějiny zapomenutého kláštera na česko-moravském pomezí*, České Budějovice 2015.
- Somer, T., *Venkované, měšťané a nižší šlechtici na Čáslavsku v době předhusitské. Vilémovský klášter a jeho regionální mocenské vazby*, Olomouc 2016.
- Somer, T., *Vilémovský opat Mikuláš a „vomitus seculis“*, „Havlíčkobrodsko“ 2017, 31, s. 27—41.
- Sommer, P., *Benedictines in the Early Bohemian State*, in: *The Benedictines and Central Europe. Christianity, culture, society 800—1300*, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021, s. 127—137.
- Sommer, P., *Benediktinské opatství v Sázavě a jeho laické zázemí*, in: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, ed. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole, Wrocław 1996, s. 419—423.
- Sommer, P., *Břevnov a české benediktinské konventy ve středověku. (Poznámky k jejich hmotné kultuře)*, in: *Břevnov v českých dějinách*, ed. M. Bláhová, I. Hlaváček, Praha 1997, s. 25—33.

- Sommer, P., *Církev a český stát od 10. do 13. století*, in: Przemysłlidi i Piastowie — twórcy i gospodarze średniowiecznych monarchii, J. Dobosz, Poznań 2006, s. 43—77.
- Sommer, P., *Die Seitenkapelle der romanischen Basilika in Ostrov bei Davle*, „Památky archeologické“ 1994, 85, 1, s. 81—106.
- Sommer, P., *Hrob svatého Prokopa v sázavské románské bazilice*, in: Ars videndi. Professori Jaromír Homolka ad honorem, ed. A. Mudra, M. Ottová, Praha 2006, s. 47—60.
- Sommer, P., *Kaple Panny Marie v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě a začátky české sakrální architektury*, in: Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. (+ 7. února 999), ed. L. Polanský, J. Sláma, D. Třeštík, Praha 2000, s. 121—126.
- Sommer, P., *Podoba sázavského kláštera v 11. a ve 12. století*, „Sázavsko“ 1994, 2, s. 33—47.
- Sommer, P., *Postavení cirkve v procesu tvorby a upevňování středověkého státu v Čechách*, in: Metodologické problémy československé archeologie, ed. J. Hrala, Praha 1982, s. 126—133.
- Sommer, P., *Prokopský esej (k jubileu roku 2003)*, „Sázavsko“ 2002, 9, s. 5—25.
- Sommer, P., *První dvě století benediktinských klášterů v Čechách*, „Studia Mediaevalia Pragensia“ 1991, 2, s. 75—100.
- Sommer, P., *Řezno a raně středověký Břevnov*, „Český časopis historický“ 1995, 93, 1, s. 25—36.
- Sommer, P., *Sázavský klášter v gotické podobě*, „Sázavsko“ 1995, 3, s. 5—18.
- Sommer, P., *Sázavský klášter*, Praha 1996.
- Sommer, P., *Sázavský klášterní chrám na konci 11. století (Pokus o novou interpretaci textu tzv. Mnicha sázavského k roku 1095)*, in: Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátelé, kolegové a žáci, ed. J. Doležel, M. Wihoda, Brno 2012, s. 253—259.
- Sommer, P., *Stát, světec a raný středověk (Opat Prokop očima recenzentů)*, „Český časopis historický“ 2010, 108, 2, s. 287—305.
- Sommer, P., *Svatý Prokop a jeho kult ve středověku*, in: Světci a jejich kult ve středověku, ed. P. Kubín, H. Pátková, T. Petráček, České Budějovice 2006, s. 261—281.
- Sommer, P., *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*, Praha 2007.
- Sommer, P., Štauber, B., *Příspěvek k lokaci postoloprtského kláštera*, „Archeologické rozhledy“ 1983, 35, s. 540—551, 596—600.
- Sommer, P., *Želiv Reginarda Metského*, in: Za zdi kláštera. Cisterciáci v českých dějinách, ed. D. Dvořáčková-Malá, P. Charvát, B. Němec, R. Lomičková, J. Zdichynec, České Budějovice 2010 s. 129—136.
- Staňa, Č., *Anfänge des Klosters in Rajhrad im Lichte der archäologischen Quellen*, in: Život v archeologii středověku. Sborník věnovaný Miroslavu Richterovi a Zdeňku Smetánkovi, ed. J. Kubková, J. Klápště, M. Ježek, P. Meduna, Praha 1997 s. 597—609.
- Stehlíková, D., *Pečeti břevnovských a broumovských benediktinů do roku 1638*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 173—195.
- Stejskal, J., *Humanismus a reforma benediktinského monasticismu*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica“ 2001, 30, s. 43—51.
- Stejskal, J., *Jan Jeroným z Prahy — osud českého emigranta husitské doby*, in: Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku, ed. M. Hrubá, Ústí nad Labem 2001, s. 11—19.
- Stejskal, J., *Jeronýmové z Prahy: Mistr a mnich*, „Husitský Tábor“ 2017, 21, s. 50—75.
- Stejskal, J., *Ostrov Pereon a střeoevropská misie kolem roku 1000*, „Theatrum historiae“ 2006, 1, s. 9—24.
- Stejskal, J., *Řecké dědictví na Západě. Monasticismus, misie a středí Evropa ve středověku*, České Budějovice 2011.

- Stejskal, J., *The Approach to Spiritual Revival in the Life and Work of John-Jerome of Prague*, in: Geist, Gesellschaft, Kirche im 13.—16. Jahrhundert, Praha 1999, ed. F. Šmahel, s. 169—175.
- Stejskal, J., *Vybraná kázání Jana Jeronýma z Prahy (Jana Silvana) v kontextu jeho italského působení*, in: Colloquia mediaevalia Pragensia 16. Česko-polské kazatelské vztahy ve středověku, ed. K. Bracha, M. Nodl, Praha 2016, s. 87—98.
- Stejskal, K., *Klášteř Na Slovanech*, Praha 1974.
- Stejskal, K., Merhautová, A., *St. Georg — Stift auf der Prager Burg*, Praha 1991.
- Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006.
- Svobodová, M., „Zapomenuté“ breviáře z kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě a jejich kalendáře. Rukopisy Národní knihovny ČR XXIII D 156, XXIII D 142, XXIII D 155 a XXIII D 138, „Studie o rukopisech“ 2005—2006, 36, s. 3—56.
- Šebánek, J., *Český diplomatář*, „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada historická C“ 1955, 4, 2, s. 43—54.
- Šebánek, J., Dušková, S., *Česká listina v době přemyslovské (Nástin vývoje)*, „Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, řada C“ 1964, 13, 11, s. 51—72.
- Šebánek, J., Dušková, S., *Studie k českému diplomatáři I. K otázce břevnovských fals*, „Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity“, 1953, II.2—4, s. 261—285.
- Šebánek, J., Dušková, S., *Studie k českému diplomatáři: II. Listiny kladrubské*, „Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity“, 1953, II.2—4, s. 285—307.
- Šimák, J. V., *Počátky Broumova a Broumovska*, „Český časopis historický“ 1936, 42, 3—4, s. 575—582.
- Šmahel, F., *Dočasná reformace, doba husitská*, in: J. Pánek a kol., *Idea českého státu v proměnách staletí. Fakta, úvahy, souvislosti*, Praha 2008, s. 57—80.
- Šmahel, F., *Luther, Hus et les hussites*, in: *Luther et la réforme 1519—1596*, ed. J.-P. Cahn, G. Schneilin, Paris 2000, s. 29—36.
- Šmahel, F., *Sto ročníků Českého časopisu historického. Jubilejní ohlédnutí*, „Český časopis historický“ 2002, 100, 4, s. 733—740.
- Šmahel, F., *Zur Einführung: Häresie und vorzeitige Reformation. Causa ad disputandum*, in: *Häresie und vorzeitige Reformation im Spätmittelalter*, ed. F. Šmahel, E. Müller-Luckner, München 1998, s. VII—XIV.
- Špět, J., *Po stu letech (K výročí Českého časopisu historického)*, „Český časopis historický“ 1995, 93, 1, s. 3—24.
- Šrámek, J., „*A také klášter Hradisko u Olomouce byl obnoven naším řádem.*“ *Konkurence mezi řeholními řády a kolektivní identity kléru v českých zemích ve 12. století*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2017, 69, 2, s. 113—128.
- Šrámek, J., „*Aby události neunikly paměti.*“ *Středověká listinná falza a kláštery*, „Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis“ 2009, 2, s. 13—37.
- Šrámek, J., „*Ctihodný otec a pán Bavor, z Božího milosrdenství opat břevnovský, téhož místa téměř druhý zakladatel.*“ *K vytváření obrazu osobnosti v historiografii*, „Církevní dějiny“ 2010, 3, 6, s. 16—33.
- Šrámek, J., *Benediktinské expozitury na Moravě (Poznámka k vývoji církevní správy do husitských válek)*, „Historica Olomucensia“ 2017, 52, s. 13—54.
- Šrámek, J., *Benediktinské expozitury ve východních Čechách doby předhusitské. Příspěvek k otázce a významu klášterních dependencí*, „Východočeský sborník historický“ 2017, 32, s. 141—171.
- Šrámek, J., *Benediktinské opatství ve Vilémově na Havlíčkovobrodsku a jeho vazby k Moravě ve středověku*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2014, 66, č. 3, s. 225—237.
- Šrámek, J., *Břevnov mezi Broumovem a Rajhradem. K vnitřní struktuře klášterní domény v první polovině 15. století*, in: *Jdi svou cestou a nech lidi mluvit. Variety sociálních a kul-*

- turních dějin, ed. O. Chládek, T. Petráček, J. Síč, V. Stachurová Kucrová, Praha 2018, s. 92—109.
- Šrámek, J., *Břevnovská listinná falza a počátky osidlování Broumovska pohledem současného dějepisce*, in: J. Růžička, *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*, ed. O. Koupil, Praha 2013, s. XXXIII—XLV.
- Šrámek, J., *Břevnovské opatství ve středověku: Břevnov, Rajhrad, Police nad Metují a Broumov*, Praha 2016.
- Šrámek, J., *Co (ne)víme o raně středověkých dějinách břevnovského kláštera — a jak s tím naložit?*, „Časopis Matice moravské“ 2015, 134, č. 1, s. 215—226.
- Šrámek, J., *Formování klášterní domény ve 13. a 14. století na příkladu benediktinských proboštví v Polici nad Metují a Broumově*, „Historica Olomucensia“ 2015, 48, s. 13—42.
- Šrámek, J., *Havlíčkobrodský zvon Vilém. K osudům hmotných památek v době husitské a pohusitské*, „Archeologie východních Čech“ 2015, 8, s. 152—172.
- Šrámek, J., *Kláštery olomoucké diecéze za episkopátu Bruna ze Schauenburka (1245—1281). Rajhradská kauza z roku 1255*, in: *Jedinec a evropská společnost od středověku do 19. století*, ed. A. Kalous, J. Stejskal, J. Šrámek, Olomouc 2014, s. 145—167.
- Šrámek, J., *Kníže zakladatel? Otázka paměti o vládě Břetislava I. na Moravě v moderním historiografickém paradigmatu i v pramenech domácí provenience 12. až 14. věku*, „Historica Olomucensia“ 2013, 44, s. 11—42.
- Šrámek, J., *Lesk a bída benediktinského mnišství v raně středověkých Čechách: Břevnovský klášter v klíčových letech 993—1200*, „Historica Olomucensia“ 2009, 35, s. 21—39.
- Šrámek, J., *Mezi normou, reformou a praxí. Proboštví benediktinských klášterů v Čechách a na Moravě ve středověku*, Olomouc 2016.
- Šrámek, J., *Na okraj počátků Břetislavovy fundace v Rajhradě. Příspěvek ke vztahu rajhradského a břevnovského kláštera v 11.—13. století*, *Documenta Pragensia Supplementa II. Kapituly v zemích Koruny české a v Uhrách ve středověku*, ed. J. Hrdina, M. Maříková, Praha 2011, s. 45—73.
- Šrámek, J., *Několik poznámek k počátkům benediktinského kláštera ve Vilémově (Příspěvek k fundační činnosti rané české šlechty ve 12. století)*, „Havlíčkobrodsko“ 2012, 26, s. 7—73.
- Šrámek, J., *Opat Bavor z Nečtin a vývoj břevnovského klášterství v době posledních Přemyslovců se zřetelem k severovýchodním Čechám*, „Východočeský sborník historický“ 2017, 31, s. 79—103.
- Šrámek, J., *Osobnost procházející dějinami: Stále záhadný Kristián (mnich kláštera sv. Emmerama v Řezně nebo sv. Benedikta, Bonifacia a Alexia v Břevnově?)*, „Studia theologica“ 2008, 10, 1, s. 32—40.
- Šrámek, J., *Osudy benediktinského opatství ve Vilémově na sklonku středověku jako příklad počátků konfesijního rozkolu mezi Čechami a Moravou*, „Církevní dějiny“ 2014, 13, 7, s. 92—113.
- Šrámek, J., *Postavení benediktinů na dvorech Přemyslovců*, in: D. Dvořáčková-Malá a kol., *Dvůr a církev v českých zemích středověku*, Praha 2017, s. 121—135.
- Šrámek, J., *Rajhradský klášter jako enigma moravských středověkých dějin? Cesta Rajhradu k proboštví v horizontu 11.—14. století*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2014, 66, 1, s. 45—62.
- Šrámek, J., *Vita contemplativa, vita apostolica? Středověké mnišství v interakci mezi normou a reformou*, „Církevní dějiny“ 2012, 5, 10, s. 21—45.
- Šrámek, J., *Vzestup a pád rodové fundace olomouckých Přemyslovců. Několik slov ke konci benediktinského konventu v klášteře Hradiště u Olomouce*, „Střední Morava“ 2011, 17, 32, s. 4—15.

- Šrámek, J., *Zamyšlení nad stránkami análů hradišsko-opatovických. Poznámka na okraj jedné středověké památky ve světle současného bádání*, „Vlastivědný věstník moravský“ 2011, 63, 4, s. 305—314.
- Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr*, ed. J. Hofman, St. Ottilien 1993.
- The Benedictines and Central Europe. Christianity, culture, society 800—1300*, ed. D. Foltýn, P. Mašková, P. Sommer, Praha 2021.
- Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově*, Praha 1993.
- Tomek, V. V., *Příběhy kláštera a města Police nad Medhuji*, Praha 1881.
- Trnka, P., *Konec třebičského konventu benediktinů*, in: *Jdi svou cestou a nech lidí mluvit. Variety sociálních a kulturních dějin*, ed. O. Chládek, T. Petráček, J. Síč, V. Stachurová Kucrová, Praha 2018, s. 110—128.
- Třeštík, D., *Deset tezí o Kristiánově legendě*, „Folia Historica Bohemica“ 1980, 2, s. 7—38.
- Třeštík, D., *Slovanská liturgie a písemnictví v Čechách 10. století. Představy a skutečnost*, in: *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 189—218.
- Třeštík, D., Žemlička, J., *O modelech vývoje českého přemyslovského státu*, „Český časopis historický“ 2007, 105, 1, s. 122—164.;
- Turek, R., *Otázka prvního sídla břevnovského konventu*, in: *Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 9—12.
- Uhlíř, J., *Archeologický výzkum ambitu bývalého benediktinského kláštera v Třebíči. Předběžná zpráva*, „Vlastivědný věstník moravský“ 1968, 20, 2, s. 285—290.
- Uhlíř, J., *Klášteří kostel třebičských benediktinů a jeho architektura*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 231—243.
- Unger, J., *Nová zjištění a nové otázky z areálu rajhradského kláštera*, „Jižní Morava“ 1995, 31, 34, s. 218—228.
- Urbánková, E., Stejskal, K., *Pasionál abatyšské Kunhuty*, Praha 1975.
- Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002.
- Večerka, R., *Problematika stsl. písemnictví v přemyslovských Čechách*, „Slavia“ 1970, 39, s. 223—237.
- Velímský, T., *K problematice pozemkové držby českých velmožů a družiníků v období 11.—12. století*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2009, 1, 2, s. 177—186.
- Vilímková, M., *Nové archivní doklady ke stavbě kláštera a kostela sv. Markéty v Břevnově*, „Umění“ 1974, 22, 2, s. 146—152.
- Vilímková, M., Preiss, P., *Ve znamení břevna a růží. Historický, kulturní a umělecký odkaz benediktinského opatství v Břevnově*, Praha 1989.
- Vintr, J., *Ostrovské rukopisy*, Olomouc 2014.
- Vlček, P., Sommer, P., Foltýn, D., *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- Vojtíšek, V., *O starém profesním listku kláštera břevnovského*, „Zápisky katedry československých dějin a archivního studia“ 1956, 1, 3, s. 15—21.
- Wihoda, M., *Anály hradišsko-opatovické nebo První moravská kronika? Po stopách nekosmického pojetí českých dějin*, in: *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek*, ed. J. Malíř, R. Vlček, Brno 2001, s. 25—32.
- Wihoda, M., *Benediktinská kapitola v dějinách kláštera Hradisko u Olomouce*, in: *Ve stopách sv. Benedikta*, ed. L. Jan, P. Obšusta, Brno 2002, s. 29—38.
- Wihoda, M., *Privatisierung im 13. Jahrhundert? Die tschechische Mediävistik und die Interpretation der Přemyslidenzeit*, „Bohemia“ 2006/2007, 47, 1, s. 172—183.
- Wihoda, M., *Přemyslovská medievistika o sobě a sobě. Melancholické rozjímání nad „budováním českého státu“*, „Časopis Matice moravské“ 2009, 128, 2, s. 447—460.

- Wihoda, M., *Sázavský klášter v ideových souřadnicích českých dějin 11. věku*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 237—250.
- Wihoda, M., *Skromné příběhy. Moravští Přemyslovci v paměti klášterních skriptorií*, in: Campana codex civitas. Mirosław Flodr octogenario, ed. F. Novák, Brno 2009, s. 120—135.
- Wihoda, M., *Slovanská Sázava v paměti klášterního písemnictví*, „Sázavsko“ 2004, 11, s. 17—25.
- Wolf, V., *Osídlení kraje na česko-slezském pomezí východně Krkonoš ve druhé polovině 13. století*, „Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica. Historica“ 1998, 28, s. 31—35.
- Wolf, V., *Vrchlabské proboštství v dějinách kraje na nejhořejším Labi*, „Krkonoše — Podkrkonoší“ 1970, 5, s. 18—27.
- Zaoral, P., *K zakládací listině hradištského kláštera z roku 1078*, „Československý časopis historický“ 1968, 16, 2, s. 275—283.
- Zapletalová, D., *Drobný příspěvek k nejstarší břevnovské sfragistice*, „Brno v minulosti a dnes“ 2018, 31, s. 261—267.
- Zapletalová, D., *Několik poznámek k velkomoravskému Rajhradu*, „Brno v minulosti a dnes“ 2002, 16, s. 13—31.
- Zapletalová, D., *Počátky rajhradského kláštera — monastické, nebo kolegiální?*, „Studia Mediaevalia Bohemica“ 2016, 8, 2, s. 219—245.
- Zeschick, J., *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*, Praha 2007.
- Zeschick, J., *Die Benediktiner in Böhmen und Mähren*, in: Tausend Jahre Benediktiner in den Klöstern Břevnov, Braunau und Rohr, ed. J. Hofmann, St. Ottilien 1993, s. 3—82.
- Žemlička, J., *„Decimae trium provinciarum“ pro klášter v Břevnově (K hmotnému zajištění nejstarších klášterních fundací v Čechách)*, in: Ludzie, Kościół, Wierzenia. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa Europy Środkowej, ed. W. Iwańczak, S. K. Kuczyński, Warszawa 2001, s. 125—133.
- Žemlička, J., *Heredes, hereditas, iure hereditario. K jednomu středověkému pojmu*, in: Středověká Evropa v pohybu. K počtě Jana Klápště, ed. I. Boháčová, P. Sommer, Praha 2014, s. 375—384.
- Žemlička, J., *Hmotné vybavení kláštera v Sázavě do konce 12. století (s výhledem do roku 1419)*, „Sázavsko“ 2000, 7, s. 5—13.
- Žemlička, J., *Hmotné zabezpečení nejstarších benediktinských klášterů v Čechách*, in: Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa, ed. P. Sommer, Praha 2006, s. 265—276.
- Žemlička, J., *K hodnověrnosti listiny Jana XV. pro klášter v Břevnově (31. V. 993)*, in: Milénium Břevnovského kláštera (993—1993). Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, ed. I. Hlaváček, M. Bláhová, Praha 1993, s. 25—39.
- Žemlička, J., *K ústrojí přemyslovského státu. Čechy a Morava jako země, království, markrabství*, „Český časopis historický“ 2010, 108, 3, s. 381—405.
- Žemlička, J., *Kasteláni, vilikové a benefícia v netransformované transformaci*, „Český časopis historický“ 2008, 106, 1, s. 109—136.
- Žemlička, J., *O „svobodné soukromosti“ pozemkového vlastnictví. K rozsahu a kvalitě velmožské držby v přemyslovských Čechách*, „Český časopis historický“ 2009, 107, 2, s. 269—308.

Josef Šrámek

**Czech Studies of Medieval Benedictine Monasticism
(with emphasis on the period 1990—2018)**

Summary

The paper deals with the development of Czech medieval studies on ecclesiastical and religious history, with a focus on the study of the history of medieval Benedictine monasticism. The author sketches the historiography of his subject since the emergence of critical Czech historiography during the 19th century and points out the problems that such a profiled study had to face between 1948 and 1989 under the dominance of Marxist-orchestrated historiography. The bulk of the paper then presents an outline of the development in the field of study after the fall of the communist regime, i.e. in the years 1990—2018.

Keywords: Church history, Medieval monasticism, Benedictine monasticism, Historiography, Czech historiography

Josef Šrámek

Czeskie studia mediewistyczne nad monastycyzmem benedyktyńskim na terenie obecnych Czech (z naciskiem na lata 1990—2018)

Streszczenie

W artykule zaprezentowano badania współczesnej czeskiej mediewistyki nad średnio-wiecznym monastycyzmem benedyktyńskim na terenie współczesnych Czech. Autor koncentruje się na zmianach, jakie w czeskiej historiografii przyniósł rewolucyjny rok 1989, który oznaczał koniec paradygmatu marksistowskiego, dlatego też skupia się na profilowaniu wyników badań w dziedzinie historii, pomocniczych nauk historycznych, archeologii i historii sztuki z lat 1990—2018. Dla niezbędnego kontekstu porównawczego szkicuje jednak także rozwój czeskiej historiografii krytycznej od przełomu XIX i XX wieku, z naciskiem na lata 1948—1989, które pod wieloma względami wpłynęły na kształt współczesnej historiografii.

Słowa kluczowe: historia Kościoła, monastycyzm średniowieczny, zakon benedyktynów na ziemiach czeskich, historiografia nowożytna

Josef Šrámek

Tschechische Studien zum mittelalterlichen Mönchtum der Benediktiner auf dem Gebiet der heutigen Tschechischen Republik (mit Schwerpunkt auf den Jahren 1990—2018)

Zusammenfassung

Der Artikel befasst sich mit den Studien der modernen tschechischen Mediävistik über das mittelalterliche Mönchtum der Benediktiner auf dem Gebiet der heutigen Tschechischen Repu-

blik. Der Autor konzentriert sich in erster Linie auf die Veränderungen, die das Revolutionsjahr 1989 durch das Ende der marxistisch orientierten Geschichtsschreibung mit sich brachte. Der Schwerpunkt wird dabei auf die Profilierung der Forschungsergebnisse im Bereich von Geschichtswissenschaft, historischen Hilfswissenschaften, Archäologie und Kunstgeschichte aus den Jahren 1990—2018 gelegt. Für die Zwecke des erforderlichen vergleichenden Kontextes wird auch die Entwicklung der tschechischen kritischen Geschichtsschreibung seit der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts, unter besonderer Berücksichtigung der Jahre 1948—1989, die in vielerlei Hinsicht einen prägenden Einfluss auf die moderne Geschichtsschreibung hatten, verfolgt.

Schlüsselwörter: Kirchengeschichte, mittelalterliches Mönchtum, Benediktiner in Tschechien, moderne Geschichtsschreibung